

FOLKETINGSTIDENDE

FORHANDLINGERNE
I FOLKETINGSÅRET 1983-84

(135. ÅRGANG)

(2. SAMLING)

IV

Sp. 4545-6080

S

J. H. SCHULTZ A/S
KØBENHAVN

1985

[Torben Lund]

rekommer mig at være ret betydelige forøgelser, der er tale om på en række felter.»

Jeg minder om, at da havde afgifterne ikke været reguleret i 12 år.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagets overgang til anden behandling

vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Mette Madsen):

Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til retsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Jeg skal her udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 18.45.

Mødet udsat kl. 17.52

Mødet genoptaget kl. 18.45

Den næste sag på dagsordenen var:

14) Forespørgsel nr. F 12:

Forespørgsel til udenrigsministeren:

»Hvilke oplysninger kan udenrigsministeren give om mulighederne for at få genoptaget forhandlingerne om de europæiske mellemdistanceraketter og regeringens undersøgelser af mulighederne for at få oprettet en atomvåbenfri zone i Norden?«

Af Lasse Budtz (S), m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 14/3 84. Fremme af forespørgslen vedtaget 20/3 84).

Begrundelse

Lasse Budtz (S):

Socialdemokratiet har anmodet om denne debat ved at stille en forespørgsel til udenrigsministeren dels for at søge en slags status på et meget kritisk tidspunkt, dels i håbet om, at vi i fællesskab kan tilrettelægge nogle hovedlinjer for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Socialdemokratiet søger ingen konfrontation. Det er indlysende, at også vi ønsker det

bredest mulige samarbejde om en afspændings- og nedrustningspolitik, der kan gå hånd i hånd med vort medlemskab af NATO, som vi fortsat ikke ser noget alternativ til. Men vi har søgt debatten, også fordi det er en kendsgerning, at oprustningen aldrig har været mere omfattende end nu, fordi mulighederne for at nå frem til nedrustningstaler synes at være stærkt begrænsede, og fordi de to supermagter opruster i et omfang, som i hvert fald ikke synes at være i overensstemmelse med ønskerne hos folkene i de nationer, der er supermagternes allierede.

Det øgede antal våben på begge sider, i Øst såvel som i Vest, øger usikkerheden og skader sikkerheden i direkte modstrid med de erklærede motiveringer.

I USA har man præsenteret historiens største militærbudget, og Sovjets angst for at præsentere egne budgetter skal ikke forlede os til at tro, at oprustningen ikke er akkurat lige så stor i Øst.

I fuld alvor træffes forberedelser til en såkaldt stjernekrig, og forhandlinger om begrænsninger af kaprustning i det ydre rum afvises. Der er en voksende betænkelighed i Vesteuropa over den fortsatte opstilling af de vestlige mellemdistanceraketter. Dette kom til udtryk i bl.a. Holland for nylig og kommer også i stigende grad til udtryk i Italien. Samtidig øger Sovjet sin opstilling i et uhørt ansvarsløst omfang.

Der breder sig naturligt nok i mange partier og i mange befolkningsgrupper i Europa en følelse af, at vi simpelt hen ikke kan overlade udviklingen til supermagterne. Men hvad gør vi så? Kan og vil Europa påtage sig et nyt ansvar inden for en ny rolle?

Det er socialdemokratiets håb, at denne debat vil vise, at et flertal – og helst så stort som muligt – er parat til at anvise og anbefale en forstærket dansk afspændings- og nedrustningspolitik. Vor indflydelse er selvsagt begrænset, men sammen med andre kan vi gøre noget, partipolitisk og internationalt. Der er efter vor mening ikke noget alternativ til sameksistenspolitikken. En automatisk fortsættelse af terrorbalancen har vist sig blot at øge usikkerheden og modsætningsforholdene.

Det er ud fra sådanne tanker, socialdemokratiet søger samarbejde om en klar afspændings- og nedrustningspolitik. Det er derfor,

[Lasse Budtz]

vi har bedt regeringen redegøre for sin holdning.

Besvarelse

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Forespørgslen drejer sig om to helt konkrete problemkredse, nemlig forhandlingerne om de europæiske mellemdistanceraketter og diskussionen om en atomvåbenfri zone i Norden. Det er imidlertid vigtigt at se disse spørgsmål i en større sammenhæng, og derfor vil jeg indledningsvis gerne gøre et par bemærkninger af mere principiel karakter.

Det er jo nok en gang en bestemt del af udenrigspolitikken, nemlig sikkerhedspolitikken, der er sat under debat, og man kan vel oven i købet gå det skridt videre at sige, at det i snæver forstand er en så at sige »lokaliseret« del af sikkerhedspolitikken, der her er tale om. Mellemdistanceraketterne er i snæver forstand først og fremmest et europæisk problem. Den kernevåbenfri zone i Norden er – igen i snæver forstand – først og fremmest et spørgsmål om vort nærområde. Men det er værd at hæfte sig ved, at begge disse problemkredse, der altså for en umiddelbar betragtning er lokaliserede, ved nærmere undersøgelse indgår i en større sammenhæng, nemlig muligheden for at sikre freden og friheden i vores del af verden. Det er efter regeringens opfattelse måske navnlig denne sammenhæng, man bør være opmærksom på.

De sovjetiske mellemdistancemissiler, SS-20erne, som jo i øvrigt startede hele INF-problemet, er ikke blot opstillet, sådan at de kan nå mål i Vesteuropa, de kan også nå mål i Asien. Dertil kommer, at INF-forhandlingerne i Genève oprindelig var tænkt som hørende hjemme inden for rammerne af en SALT III-aftale om strategiske kernevåben, som imidlertid aldrig kom til verden, fordi SALT II-aftalen jo ikke blev ratificeret. Med andre ord: INF-forhandlingerne har på mere end én måde en global dimension.

Heller ikke spørgsmålet om Norden som kernevåbenfri zone er så lokalt et problem, som det måske umiddelbart ser ud til. Også det må ses i en bredere sammenhæng. Lad mig bare nævne to elementer. For det første en videre geografisk synsvinkel, nemlig: hvilke konsekvenser vil der eller bør der blive for tilstedeværelsen af kernevåben i de områder, der støder op til Norden? For det er jo

dér og ikke i Norden, at kernevåbnene befinder sig i dag. For det andet er der en alliancemæssig sammenhæng: hvordan kan medlemskabet af NATO for to eller tre af de nordiske landes vedkommende forenes med et samtidigt medlemskab af en særlig nordisk zone, ikke mindst når det gælder alliancens fælles strategi?

Det er vigtigt at holde sig denne større sammenhæng for øje, når vi skal vurdere begge spørgsmål, og det er også væsentligt at bemærke, at begge spørgsmål drejer sig om emner, hvor Danmark har indtaget en særholdning inden for alliancen.

Jeg behøver næppe i denne sal at gentage de danske forbehold i forbindelse med INF, som regeringen i overensstemmelse med folketingets dagsordener herom har gjort gældende i NATO. Jeg behøver lige så lidt at erindre om den særlige danske stilling, når det gælder placeringen af atomvåben på dansk jord under de nuværende omstændigheder, dvs. i fremtiden. De to spørgsmål er jo i øvrigt også forbundet indbyrdes i den forstand, at var spørgsmålet om opstilling i Danmark af de vestlige mellemdistancemissiler kommet op – hvad det altså ikke gjorde – ville en sådan opstilling på forhånd have været udelukket på grund af det generelle danske kernevåbenforbehold.

Der er imidlertid en forskel på den danske særholdning i de to situationer, som jeg føler mig forpligtet til at nævne som den minister, der har ansvaret for førelsen af Danmarks udenrigspolitik. Forskellen er den, at hvor vort kernevåbenforbehold, som uændret har været fastholdt siden 1950erne, er accepteret og respekteret af vore partnere i NATO og ikke har givet anledning til hverken problemer eller afstandtagen, så er den danske holdning i INF-spørgsmålet ikke på samme måde accepteret. Naturligvis er den accepteret i den forstand, at vore partnere har måttet tage til efterretning, at Danmark efter selv at have støttet begge dele af dobbeltbeslutningen i 1979, dvs. både forhandlings- og deployeringsdelen, siden hen har meddelt, at støtte her i realiteten kun gik på dobbeltbeslutningens ene del, nemlig forhandlingsdelen. Det har vore allierede måttet tage til efterretning, men respekteret i dette ords positive betydning er denne holdning ikke blevet.

Den danske holdning har naturligvis ikke omgjort dobbeltbeslutningen. Tilsvarende vil

[Udenrigsministeren]

et dansk forslag om at oprette en atomvåbenfri zone i Norden ikke i sig selv kunne oprette den. Det ville bl.a. forudsætte enighed blandt de nordiske lande om vilkår og muligheder for sådan en zone, og denne enighed er ikke til stede i dag.

Det, jeg gerne vil hen til med disse bemærkninger, er det, statsministeren var inde på i sine bemærkninger i forbindelse med INF-forespørgslen den 3. november 1983, hvor han sagde, at det vigtige og rigtige spørgsmål at stille var dette – jeg citerer fra debatten, der findes i folketingets forhandling 1983-84 (1. saml.) sp. 1360:

»Hvordan medvirker Danmark bedst og mest effektivt inden for sit alliancetilhørsforhold til en udvikling i Europa, i Øst og i Vest, der er fremmende for et større mål af stabilitet og gensidig tillid?«

Statsministeren føjede til, at det er dér, nemlig inden for vort alliancetilhørsforhold, at »vi har en reel indflydelse, hvis vi vel at mærke bruger den rigtigt. Det er ikke i Moskva.«

Det er efter regeringens opfattelse af helt afgørende betydning, at disse to spørgsmål, INF og Norden som atomvåbenfri zone, ansues i dette lys og i denne sammenhæng. De må og skal ikke debatteres som lokale eller lokaliserede spørgsmål. De må debatteres i den bredere sammenhæng, hvori de hører hjemme, og de må navnlig debatteres i en stadig dialog med vore allierede, hvis synspunkter vi må tillægge særlig vægt. Det gælder i denne sag i første række vore europæiske allierede, men naturligvis også USA og Canada. Netop fordi vi ønsker, at de skal være vore allierede, det vil sige, at de skal være rede til at sætte deres sikkerhed på spil for vores skyld, kan dette spørgsmål ikke kun drøftes under en dansk synsvinkel.

Dette er selvfølgelig ikke efter regeringens opfattelse ensbetydende med, at vi ikke selv kan foretage os noget som helst, at vi skal være blokeret over for ethvert selvstændigt initiativ eller en national holdning – det har statsministeren netop klart tilkendegivet – men det betyder, at vi ikke handler, som om vi var os selv nok. Vort medlemskab af NATO er jo i sig selv udtryk for, at det er vi ikke.

Jeg håber, at jeg med disse indledende bemærkninger har fået tilkendegivet det, der for regeringen er væsentligt, nemlig at rege-

ringen absolut er af den opfattelse, at det her drejer sig om spørgsmål, der er af helt central betydning for Danmarks placering i NATO-alliancen – og dermed for Danmarks sikkerhed og for vore muligheder for at påvirke udviklingen i den retning, vi ønsker.

Debat om disse emner er en god ting, og regeringen har mere end én gang givet udtryk herfor, men regeringens bekymring er, at debatten hidtil har haft en tilbøjelighed til at foregå uden særlig hensyntagen til vigtigheden af at bevare den fulde værdi af det medlemskab i NATO, som et så stort flertal i dette land og dette ting slutter op om og ikke ønsker opløst, hverken direkte eller indirekte.

Lad mig så vende mig til en besvarelse af de to konkrete spørgsmål. Når det gælder INF-forhandlingerne, sagde jeg i min redegørelse den 1. december 1983 i anledning af den forespørgsel, der dengang var stillet også om INF – jeg citerer fra folketingets forhandling 1983-84 (1. saml.) sp. 2538:

»Ansvarlighed og gensidighed må fordre, at forhandlingerne genoptages snarest muligt. Våbenkontrol er et alt for vigtigt spørgsmål til, at der burde være råd til at lade det hvile, og NATO-landene har da også for deres del for længst erklæret sig beredt til under alle omstændigheder at videreføre forhandlingerne.«

Det var regeringens opfattelse dengang. Det er regeringens opfattelse i dag.

At citatet fra min redegørelse dengang stadig har mening, er for så vidt det mest bekræftende i denne sag overhovedet, for forhandlingerne i Genève om de europæiske mellemdistanceraketter er jo, som vi alle ved, ikke blevet genoptaget. Heller ikke lederskiftet i Sovjetunionen synes, jfr. generalsekretær Tjernenos interview i Pravda for den 9. april i år, at have medført, at Sovjetunionen har ændret sin afvisning af en genoptagelse af forhandlingerne, medmindre – som både Andropov og Tjernenko har sagt det – USA og de andre NATO-lande, der optræder på linje med USA, tager skridt til at genoprette den situation, der eksisterede før den påbegyndte stationering af nye amerikanske raketter i Vesteuropa.

Man kan spørge sig selv, hvad der i så fald overhovedet vil være at forhandle om. Svaret kan vist kun være, at det, man i så fald havde at forhandle om, ville være omfanget af et sovjetisk monopol på atombe-

[Udenrigsministeren]

væbnede mellemdistanceraketter rettet mod mål i Europa.

Det er regeringens opfattelse, at Sovjetunionen bør tage imod den fremstrakte hånd til fortsat forhandling fra vestlig side. NATO-landene forhandlede jo også med Sovjetunionen i de år, hvor dette land fortsatte en ensidig og omfattende opstilling af SS-20 raketterne, og hvor der altså ikke foregik nogen vestlig opstilling af mellemdistanceraketter. Til trods herfor har NATO-landene gang på gang bekræftet deres vilje til at fortsætte forhandlingerne, og det blev senest bekræftet i den presseerklæring, der blev udsendt af formanden efter mødet i NATOs særlige konsultative gruppe den 27. marts 1984. I denne presseerklæring hedder det bl.a.:

»Vi ønsker at gentage vor egen beredvilighed til at vende tilbage til Genève når som helst.«

Men når det er sagt, er det også regeringens opfattelse, at det i tiden, indtil det sker, først og fremmest gælder om at arbejde for, at fronterne mellem Øst og Vest ikke stivner på grund af INF-problemet. Øst-Vest-forholdet er jo langt mere omfattende end atomvåben og våbenkontrol, og vi har derfor alle kunnet glæde os over, at de aktuelle problemer med hensyn til de europæiske mellemdistanceraketter ikke har skabt en ny istid imellem Øst og Vest. Tværtimod er dialogen blevet fastholdt og har vel ikke længe været så intensiv, som den er netop nu.

Fra alle hold i Vest og i Øst synes der at være enighed om, at mistilliden mellem Øst og Vest i videst muligt omfang formindskes gennem aktive kontakter. Det er derfor, Stockholmkonferencen om tillid- og sikkerhedsskabende foranstaltninger er blevet tillagt så stor betydning, og det er også derfor, at de vestlige lande for ganske nylig har skitseret et nyt initiativ i MBFR-forhandlingerne i Wien om gensidige og balancerede styrkereduktioner på det konventionelle område. Det er endelig også derfor, at NATO på december-ministtermødet vedtog at gennemføre den såkaldte nye Øst-Vest-studie, som regeringen har tillagt så stor vægt, fordi den lægger op til atanskue Øst-Vest-forholdet langt bredere, end tilfældet har været, mens raketterne stjæl hele opmærksomheden og de militærtekniske problemer overdøvede alt andet.

Det er regeringens håb, at der gennem et omhyggeligt og konstruktivt opspil i alle dis-

se sammenhænge kan tilvejebringes det klima og de forudsætninger, der skal til, for at alle de vitale våbenkontrollforhandlinger om atomvåbnene kan blive sat i gang på ny. Det vil ikke være klogt at forsøge at sætte en dato på, hvornår dette kan ske. Det kan blive vanskeligt, og det kan tage mere tid, end ønskeligt er, for den gensidige mistillid er stor.

Danmark må i det omfang, det overhovedet er muligt, gøre sin indflydelse gældende for en positiv udvikling her. Forholdet mellem Øst og Vest er ikke tilfredsstillende. Det bør forbedres, og det kan forbedres, og jeg er her helt enig med den socialdemokratiske ordfører, hr. Lasse Budtz, som i en artikel i Politiken den 18. april gav udtryk for nøjagtig de samme synspunkter.

Når det gælder spørgsmålet om en atomvåbenfri zone i Norden, kan jeg først og fremmest oplyse, at spørgsmålet blev drøftet endnu en gang og på dansk foranledning på det seneste nordiske udenrigsministtermøde den 13.-14. marts her i København. Der af tegnede sig her ikke nogen umiddelbar enighed i dette spørgsmål. Det kan ikke undre, for man må jo huske på, at de nordiske landes sikkerhedspolitiske udgangspunkter, ja, selve deres sikkerhedsgeografi, er meget forskellige. Vi var imidlertid enige om, at drøftelserne bør fortsættes. At vanskelighederne er store, er jo ikke ensbetydende med, at spørgsmålet ikke skal underkastes den nøjeste prøvelse. En sådan overvejelse må også omfatte spørgsmålet om, hvordan det nordiske områdes traditionelle stabilitet og hvert enkelt lands sikkerhed ville påvirkes ved etableringen af en zone.

Det siger sig selv, at regeringen hilser ethvert realistisk bidrag til en betryggelse af vores sikkerhed velkommen, især hvis det er et bidrag, som kan tjene til at hæve atomtærsklen, som man siger, altså gøre en mulig anvendelse af atomvåben stadig mere unødvendig.

Efter regeringens opfattelse er dette sidste af helt afgørende betydning. Atomvåbnene tjener afskrækkelsen og kun den. De må aldrig blive brugt, og netop derfor vil regeringen, som det også vil være fremgået af forsvarsministerens redegørelser her i tinget, meget opmærksomt følge overvejelserne i NATO om, hvorledes den konventionelle del af afskrækkelsen på længere sigt kan tænkes

[Udenrigsministeren]

styrket, sådan at afhængigheden af atomvåbnene formindskes mest muligt.

Regeringens syn på de nærmere vilkår for en eventuel etablering af en atomvåbenfri zone her i Norden har statsministeren opsummeret under forespørgselsdebatten den 10. november 1983. Statsministeren fremhævede da, at regeringen gik ud fra, at det ikke kan komme på tale at etablere en isoleret aftale mellem Norden og Sovjetunionen, at der må være tale om realistiske bestræbelser i en større europæisk sammenhæng, og at garantier fra stormagterne må være en central forudsætning.

Det er også regeringens indtryk, at disse synspunkter med vekslende styrke deles af de øvrige nordiske lande. Ingen – og allermindst de nordiske lande – kan være tjent med, at Norden formaliserer sin faktiske kernevåbenfrihed, uden at ét eneste af de mange sovjetiske kernevåben i de tilstødende områder, det være sig til lands eller til søs, bliver fjernet fra vores nærområde. Troværdigheden af et sikkerhedspolitisk arrangement afhænger jo af mere end hensigtserklæringer, og troværdigheden af en atomvåbenfri zone vil nu engang ikke blive ret stor, hvis det ikke som et led i dens etablering kan påvises, at den rent konkrete kernevåbentrussel mod det nordiske område formindskes.

Det vil også være forudsætningen for, at vore partnere i NATO kan se et sådant skridt som et skridt af reel sikkerhedspolitisk betydning, selvsagt under den forudsætning, at vi så ikke bare eksporterer kernevåben-truslen mod det nordiske område til de andre, for det vil jo ske, hvis de samme våben bare bliver opstillet et andet sted, hvor de så gør truslen mod det øvrige NATO endnu større, end den har været før.

Ingen kan isolere sig under de militære og teknologiske vilkår, der er gældende her i de sidste årtier af det 20. århundrede. Vi kan kun overleve sammen. Hvordan vi forsøger at sikre denne overlevelse er derfor af interesse ikke kun for os selv, men også for vore omgivelser, ikke mindst for de partnere, med hvem vi har indgået den sikkerhedspolitiske alliance, der nu i over 35 år har været fundamentet for vor sikkerhed.

I begyndelsen af min besvarelse pegede jeg på, at de sikkerhedspolitiske problemer, som forespørgslen vedrører, må ses i en større sammenhæng, og jeg har her prøvet at

vise, hvorfor disse problemer også må løses i en større sammenhæng, dvs. i konsultation med vore allierede.

Jeg forstår godt, at man kan gribes af frustration over, at der kun synes at ske så få og så små konkrete fremskridt i de mange sikkerhedspolitiske drøftelser, at så mange initiativer tilsyneladende bliver mødt så surt og så køligt. Det er også forståeligt, hvis der så er nogle, der føler, at én må tage det første skridt, men vi må samtidig gøre os helt klart, hvilke konsekvenser en enegang vil have.

Der tales meget om eksemplets magt. Desværre tror jeg, at man overvurderer denne magt, når det drejer sig om initiativer imellem Øst og Vest, men ét er sandt: eksemplets magt er væsentligt i samarbejdet inden for den vestlige forsvarsalliance. Det land, der konstant ønsker forståelse for sine egne standpunkter, men som ikke viser solidaritet, når det drejer sig om at hjælpe sine partnere med deres problemer, vil ikke få indflydelse.

Den situation må vi ikke bringe os selv i, for isoleret kan vi intet udrette. En selvvalgt isolation ville være særlig beklagelig netop nu, hvor der foregår en intensiv debat om NATOs fremtid og specielt om de europæiske landes stilling inden for NATO-alliancen. Den tidligere amerikanske udenrigsminister Henry Kissinger har med sin sædvanlige skarphed i analysen for nylig peget på de problemer, der følger af, at USA, og specielt den amerikanske atomparaply, fortsat spiller så væsentlig en rolle i en alliance, der i så høj grad skal betrygge Vesteuropas sikkerhed.

Den amerikanske viceudenrigsminister, Lawrence Eagleburger, har erindret os om, at USA har vitale interesser i flere verdenshjørner, hvoraf Europa kun er ét. Der tales om, at USAs interesser rykker mod vest, mod Stillehavet, bort fra Atlanten og bort fra Europa. Man kan diskutere enkeltheder i disse analyser og de løsninger, der bliver foreslået, men det centrale er, at der fra amerikansk side tydeligvis lægges op til, at det, man kan kalde den europæiske søjle i allianceen, skal styrkes, og at den skal styrkes af europæerne selv.

Det er interessant at se, hvordan man rundt omkring i Vesteuropa, i Frankrig, i Forbundsrepublikken, i Beneluxlandene og i Norge, har taget tanken op og på forskellig vis undersøger, hvordan den kan realiseres.

[Udenrigsministeren]

Vi må søge fra første færd at være med til at præge denne væsentlige udvikling, så den får et resultat, der svarer til vore interesser og vore målsætninger. Men også denne rolle kan vi kun opfylde sammen med vore partnere i alliancen.

Hvis Danmark vælger standpunkter, der bryder med den grundlæggende solidaritet, politisk og økonomisk, hvis vi vælger enegang og isolation, vil vi også dermed stille os uden for indflydelse i de nye europæiske forsvarspolitiske drøftelser. Der kan tages mange »første skridt« i den nuværende situation. Det, vi må sørge for, er at tage dem i den ramme og den sammenhæng, hvor de kan blive til en vej fremad, og det vil sige i konsultation og forståelse med de øvrige NATO-lande og specielt med vore europæiske alliancepartnere.

Forhandling

Lasse Budtz (S):

Først vil jeg takke udenrigsministeren for besvarelsen. Dernæst vil jeg gerne sige, at jeg tror, det er rigtigt at konstatere, at det især er opstillingen af de europæiske mellemdistanceraketter i såvel Øst som Vest, der har fremkaldt denne nye situation, hvor et stigende antal partier og befolkningsgrupper Europa over siger: nu vil vi ikke være med længere.

De europæiske mellemdistanceraketter, der fortsat opstilles i et faretruende tempo og ud fra en gammeldags tankegang og drøm om militær overlegenhed, repræsenterer selvsagt også et uhyre alvorligt problem. Men det er ulykkeligvis ikke det eneste, hvilket jeg selvfølgelig vil komme tilbage til om lidt.

Kædereaktionen har medført, at Sovjet nu opstiller SS-22 raketter i DDR og Tjecoslovakiet, og tænker man sig affyringsramper for disse missiler placeret i Nordtyskland, vil Danmark kunne rammes af disse våben omkring 2½ minut efter affyringen.

Vil vi nu i takt med opstillingen af disse kortdistanceraketter opleve krav fra højrepartier om, at vi her i Vesten må opstille et svar på disse nye sovjetiske våben? Skal vi finde modforanstaltninger i form af raketter, der kan nå frem på f.eks. 1 minut herfra? Ja, spørgsmålet lyder vanvittigt, men det skal vi, hvis vi skal følge den hidtidige udvikling. Forhåbentlig kan de fleste dog forstå, at dette ganske enkelt ikke kan blive ved.

Men lige for øjeblikket er der ikke meget, der tyder på, at supermagterne vil ændre taktilik; deres gensidige mistro er enorm, og desværre slår mistroen også igennem ved konferencen i Stockholm om tillid- og sikkerhedsskabende foranstaltninger. Man kan sige, at alene det, at konferencen overhovedet finder sted, er et lyspunkt, men der er en tendens til at bruge den som en slags sovepude eller hovedpude for ikke at gøre noget andre steder. Rent konkrete forslag skal vi ikke vente fra Stockholm-konferencen før ved første fased Slutning eller måske hen i anden fase, hvor man skal drøfte de egentlige nedrustningsfor-slag.

Det nye amerikanske udspil ved konferencen om konventionelle våben i Wien er positivt, men det er karakteristisk, at det er det første siden 1982, og selve konferencen har været i gang i 12 år.

Det amerikanske forslag ved FN's nedrustningskommission i Genève om forbud mod kemiske våben repræsenterer også et klart fremskridt. Det synes fremkaldt af et sovjetisk forspring på dette område og et sovjetisk løfte om inspektion på stedet. Men hvis det i virkeligheden skal åbne mulighed for en amerikansk produktion samtidig med en sovjetisk nedskæring, siger erfaringen os, at der er en oplagt fare for fiasko. Målet må være et produktionsstop og en indskrænkning af alle lagre, selvsagt også de sovjetiske. Et resultat ville unægtelig være velkomment; man har forhandlet om de kemiske våben i 8 år.

Socialdemokratiet efterlyser flere vestlige initiativer på nedrustningens og afspændingens område. Det har f.eks. den konservative vesttyske forbundskansler, Helmut Kohl, også gjort, og det er nødvendigt.

Formanden for præsident Reagans kommission for strategiske våben, Brend Scowcroft, sagde for nylig, at den psykologiske og politiske atmosfære i forholdet mellem Moskva og Washington er den værste, han har oplevet.

Og den tidligere vicedirektør for nedrustningsdepartementet i det amerikanske udenrigsministerium, Herbert Scoville, skrev forleden i New York Times: »Reagan har spildt 3 år på nedrustningsområdet«. Det har Sovjet formentlig også, men det gør det jo kun endnu værre.

Når socialdemokratiet efterlyste en fortsættelse af forhandlingerne om mellemdistan-

[Lasse Budtz]

ceraketterne, bl.a. i november sidste år, selv om den officielle tidsfrist var ved at udløbe, var det, fordi vi fandt, at forudsætningerne for dobbeltbeslutningen enten var helt ændrede eller forsvundet, og fordi der var konstruktive forslag at forhandle om.

Vi har stadig den samme opfattelse, og det samme gælder forhåbentlig også stadig dette tings flertal. Danmark har derved indtaget en særstilling sammen med Grækenland. Men det er ikke så opsigtsvækkende, som det gøres til, og som det ved mange lejligheder er gjort til af udenrigsministeren. Der er stadig et massivt folkeligt flertal mod opstilling af mellemdistanceraketterne i Vesttyskland og England.

I Italien er stemningen langsomt ved at vende sig imod opstillingen, hævder italienske eksperter, man må have tiltro til. Man har opdaget, at opstillingen af raketterne hverken fører til forhandlinger, større sikkerhed eller nedrustningsaftaler.

Den hollandske forsvarsminister sagde for nylig: »Enigheden inden for alliancen bringes i fare ved et påtvungen krav om enhed«. Han sagde også – hvad vi i socialdemokratiet er fuldstændig enige i – at de enkelte NATO-lande havde ret til at træffe deres egne større forsvarspolitiske beslutninger, fordi alliancen er en gruppe af suveræne nationer, som har lovet at komme hinanden til hjælp i tilfælde af aggression. Jeg må minde om, at den hollandske forsvarsminister, de Ruiters, er kristelig demokrat.

Der er et enormt flertal i den hollandske befolkning mod raketterne, og man prøver som bekendt nu helt at undgå dem eller begrænse det antal på 48 krydsermissiler, som Holland efter den oprindelige plan skal modtage.

Socialdemokratiet tror ikke på terrorbalanceteorien, der blot forøger oprustningen, eller på den absolutte balance mellem alle våbenarter, og vi tror slet ikke på nødvendigheden af at have militær overlegenhed. Vi tror, Helmut Schmidt har ret. Han sagde den 3. april 1984 i Maryland, USA, at ethvert amerikansk forsøg på at vinde militær overlegenhed kunne eksplodere den europæisk-amerikanske alliance. Han tilføjede, at hvis man tilstræber overlegenhed, er der ingen mulighed for nedrustning, og det er selvfølgelig indlysende rigtigt.

Danmark kan efter socialdemokratiets opfattelse gøre adskilligt for at gavne nedrustningen. Danmark bør forblive atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid, og det kan Danmark blive, hvis vi får oprettet den atomvåbenfri zone, som vi helst ser etableret i en større europæisk sammenhæng. Norden er som bekendt allerede atomvåbenfri, og vi tror ikke, at en zone løser problemerne, men det kunne blive starten på en udvikling, der kunne forbedre det internationale klima, og en zone bør opfattes som én stor tillid- og sikkerhedsskabende foranstaltning, også fordi denne zone skal udstyres med garantier fra supermagternes side. Jeg må minde om, at man gør sig nøjagtig de samme anstrengelser for at etablere en zone i Balkanområdet og med ikke ringe held.

Sideløbende hermed mener vi, at vi bør tage andre initiativer, vi bør selvsagt støtte alle bestræbelser for en genoptagelse af forhandlingerne om de europæiske mellemdistanceraketter; vi ønsker et opstillingsstop som en begyndelse til en nedtagning efter forhandling, vi ønsker en fastfrysning af kernevåbnene og et prøvestop; vi ønsker forbud mod kernevåben i det ydre rum; vi ser gerne også, at den danske regering arbejder for et internationalt forbud mod førstegangsbrug af kernevåben, og desuden må vi selvfølgelig gå imod produktion, oplagring og anvendelse af kemiske og bakteriologiske våben.

Alt dette kan der arbejdes på på mange niveauer og i mange organisationer, men det kræver ikke mindst en indsats fra den danske regerings side i NATO. Jeg minder om vor positive holdning til medlemskabet af NATO, men vi vil også ved denne lejlighed advare imod nye offensive strategier i NATO eller nye former for planlægning, der helt klart forringer opbakningen bag NATO. En udvidelse af ansvarsområdet vil helt automatisk medføre en sådan forringelse og ødelægge NATO-samarbejdet.

Vi tror heller ikke, at konventionel oprustning er vejen. Vi tror faktisk kun, at der er én vej frem: forhandlingens og dermed afspændingens og nedrustningens vej. Som Palmekommissionen sagde: »Sikkerheden skal man finde i samarbejde med sin modpart«.

Som en konsekvens af disse synspunkter skal jeg tillade mig på socialdemokratiets

[Lasse Budtz]

vegne at fremsætte følgende forslag om motiveret dagsorden:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Folketinget pålægger regeringen i NATO og andre internationale organer at arbejde for, at Danmark forbliver atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid ved at fremme planerne om at gøre Norden til en atomvåbenfri zone i en større europæisk sammenhæng.

Atomvåbenfrie zoner må garanteres af USA og Sovjetunionen.

Herudover pålægges det regeringen

at støtte alle foranstaltninger, der kan virke tillidskabende i forholdet mellem Øst og Vest og at benytte enhver lejlighed til at virke for en genoptagelse af forhandlinger om de europæiske mellemdistanceraketter med det formål at begrænse og nedtage disse våben både i Øst og Vest,

at støtte et opstillingsstop for mellemdistance- og kortdistanceraketter, således at der kan skabes et bedre grundlag for forhandlinger,

at virke for en fastfrysning af alle kernevåbenlagre for gennem forhandling at fremkalde en efterfølgende nedskæring,

at medvirke til gennemførelsen af et internationalt forbud mod kernevåbenprøvesprængninger,

at deltage i forsøg på at gennemføre en international aftale om forbud mod placering af kernevåben i det ydre rum,

at arbejde for en international aftale, herunder mellem NATO og Warszawapagten, om nej til førstegangsbrug af kernevåben af enhver art,

at støtte et internationalt forbud mod produktion, oplagring og anvendelse af kemiske og bakteriologiske våben.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.»

Formanden:

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Jeg skal herudover som tidligere meddelt oplyse, at afstemning om det fremsatte forslag om motiveret dagsorden vil finde sted under folketingets møde i morgen, den 3. maj 1984.

Ole Bernt Henriksen (KF):

I dag skriver vi den 2. maj 1984, og i overmorgen fejrer vi så 39-året for befrielsen, men vi fejrer også 39-året for grundlæggelsen af den danske udenrigspolitik, hvis grundlag var og er to stærke ønsker, nemlig for det første aldrig mere en 9. april og for det andet aldrig mere krig.

Hvad vi som land har gjort siden i disse 39 år, har alt sammen skullet tjene til disse to ønskers opfyldelse, og med en let omskrivning af C. Th. Zahles ord fra første verdenskrig, da Zahle undskyldte alle regeringens handlinger med, at der var krig i Europa, kunne vi i dag sige, at der ikke er krig i Europa, men desværre er der krig så mange andre steder.

Jeg siger dette for at understrege forespørgslens meget lokalt begrænsede, man kunne måske næsten sige, hvis man så det udefra, provinsielle sigte. Mens det mange steder flammer omkring os, drøfter vi i dag forhold i det fredelige Europa og det foreløbig jo endnu fredeligere Norden.

Jeg skal takke udenrigsministeren for svaret, men i øvrigt ved denne lejlighed afstå fra at gå dybere ind på det.

Udenrigsministeren har jo ret, når han gør opmærksom på, at både mellemdistanceraketterne og Nordens stilling som atomvåbenfrit område indgår i den større sammenhæng, der hedder muligheden for at sikre freden og friheden totalt, og også at de sovjetiske mellemdistanceraketter jo rent faktisk i øjeblikket er opstillet således, at de er rettet mod og kan nå mål i Asien.

Hvad vi taler om, er således i virkeligheden ikke noget regionalt, men noget meget globalt. Det tror jeg alle må erkende, og jeg er glad for, at udenrigsministeren fremhævede det så stærkt.

Jeg skal derefter vende mig til det, som står i den dagsorden, som hr. Lasse Budtz har stillet forslag om her, og jeg vil gerne først hæfte mig ved, at der ikke står noget om, at Danmark skal forlade den atomare planlægningsgruppe, som Krag førte os ind i i 1967; det var, da Tabor var udenrigsminister i Danmark.

Motivet var dengang, at Danmark – man kunne bruge to forskellige udtryk – ønskede at have indflydelse på det, der skete i denne planlægningsgruppe. En bekendt her i tinget

[Ole Bernt Henriksen]

har rådet mig til måske at bruge et andet udtryk, som kan rumme en større sandhed og måske en større betydning, nemlig have føling med, hvad der sker i denne planlægningsgruppe. Det hæfter jeg mig ved med meget stor glæde, fordi vi her må sige, at i og med at dette ikke er med i dagsordensforslaget, er der faldet ro om denne meget vigtige sag. Det vil jeg gerne kvittere for.

Dernæst skal jeg tillade mig at stille hr. Lasse Budtz et spørgsmål, som er af en vis betydning for mig. I forslaget om motiveret dagsordenen står, at det pålægges regeringen:

»at støtte et opstillingsstop for mellemdistance- og kortdistanceraketter, således at der kan skabes et bedre grundlag for forhandlinger«.

Jeg vil gerne spørge hr. Lasse Budtz, om jeg må forstå dette således, at det drejer sig om et stop på begge sider, altså ikke et ensidigt stop i Vesten, men både i Øst og i Vest.

I øvrigt må jeg, når jeg nu ser på, hvad der er sagt og skrevet i de sidste måneder og uger og dage, og sammenligner med det, som står i dette forslag om motiveret dagsorden, sige, at jeg om ikke føler glæde, så dog en begyndende lettelse. Jeg fornemmer, at vi her står over for en udvikling, hvor socialdemokratiet efter i nogen tid at have fjernet sig – måske mere, end nogen ønskede og det var tilsigtet – fra den enighed om dansk udenrigspolitik, som vi har haft siden 1945, bevæger sig i retning af noget, der for mig kunne ligne en begyndende genskabelse af et grundlag for enighed på dette meget vigtige område. Nu har det jo været sådan, at vi i disse debatter – vi har haft syv af dem, dette er den ottende – tit har inddraget i dem, hvad der er sket i de andre nordiske lande, og hvilke ideer man har fået i de andre nordiske lande. Jeg kan måske nok fornemme en vis parallelitet, når jeg læser norske og svenske aviser, mellem den udvikling, som jeg her beskriver, og den udvikling, som kunne synes at være i gang i Norge og Sverige, nemlig en erkendelse af, at vore lande ikke har råd til i hvert fald utilsigtede og ubegrundede uoverensstemmelser om vores udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Jeg ved egentlig ikke, om jeg ville bede hr. Lasse Budtz om en bekræftelse af denne min fornemmelse, for det kunne være, det var bedre, at dette var noget, der fik lov at vokse uden alt for megen snak og debat.

Men der er en sidste ting, som jeg havde lyst til at komme ind på, og som jeg også gerne ville have at hr. Lasse Budtz kommenterede i anden omgang. Det er spørgsmålet, om det er hensigtsmæssigt, at vi altid fører sådanne meget stærkt lokale debatter, eller om det kunne være hensigtsmæssigt, at vi, når vi førte disse debatter, lod både den danske befolkning og vore allierede forstå, at Danmark trods alt ikke er mindre og mere provinsielt, end at vi også kan drage nogle større emnekredse ind i disse debatter. I denne sammenhæng vil jeg gerne henvise til udenrigsministerens bemærkninger i udenrigsministerens svar om den studie, der er iværksat i NATO efter NATO-ministermødet i december 1983, som jeg synes har fået for lidt opmærksomhed, vakt for lidt interesse her, men som vel handler om, hvorledes NATO-landene vil forholde sig over for den nye generation af ledere i Sovjetunionen, som ikke kan være ret langt henne.

I begyndelsen af 1970'erne gav præsident Nixons udenrigsminister, Kissinger, Kina et signal om, hvordan Kina og USA under visse forudsætninger kunne samarbejde. Dette signal samlede Kina op, og resultatet blev, at Kina fik en ledelse, der var mere indrettet på forhandling om økonomi og teknologi og bredt samarbejde end på sabelraslen. Jeg kunne godt tænke mig, at noget lignende ville være klogt i forhold til Sovjetunionen. Men det behøver vi vel ikke være uenige om, for dette er vel næsten noget, der må følge af sig selv, hvis man, hvad vi meget ønsker, skal tilrettelægge en langsigtet dansk udenrigspolitik.

Ivar Hansen (V):

Det er vist ottende eller niende gang, vores sikkerhedspolitik i løbet af det sidste par år har været sat til debat her i folketinget. Målt med en historisk alen er det helt usædvanligt, at der siden den efter vores opfattelse kloge og fremsynede beslutning, som blev truffet her i folketinget i 1949 om dansk tilslutning til NATO, og frem til 1982 var en periode, der var præget i hvert fald på dette område af politisk ro og stabilitet, et område, der jo for Danmarks vedkommende må betegnes som livsvigtigt. Det var en periode, hvor der ikke var megen politisk næring at hente for de skiftende venstrefløjspartier her i folketinget.

[Ivar Hansen]

get, som tid efter anden gjorde spredte forsøg på at underminere dansk sikkerhedspolitik, og det var ikke mindst skiftende socialdemokratiske ordførere og ledende ministre, der var de sikre garanter herfor.

Desværre må vi jo erkende, at det i løbet af de sidste par år er blevet noget anderledes. Vi har haft debat efter debat, det har været opslidende, synes vi, for vores troværdighed i forhold til de samarbejdspartnere, som i virkeligheden garanterer vores frihed og vores sikkerhed, og vi synes, det har været opslidende i forhold til det brede sikkerhedspolitiske samarbejde her i folketinget, som vi i hvert fald indtil for kort tid siden antog var en fundamental politisk grundpille, som ikke kunne og ikke måtte krakelere. Alligevel har det været ved at ske. Vil det fortsætte?

Ja, hvis man læser de sikkerhedspolitiske folketingsdebatter fra de sidste to år, synes jeg egentlig, at det skinner tydeligt igennem, at den socialdemokratiske ordfører, hyppigt hr. Lasse Budtz, har været på et hårdt politisk arbejde med at retfærdiggøre de hyppige og mere eller mindre improviserede såkaldte sikkerhedspolitiske justeringer, socialdemokratiet desværre i denne periode efter vores opfattelse har foretaget.

Jeg synes i og for sig også, at den offentlige debat op til dagen i dag gør det rimeligt, at jeg knytter et par bemærkninger direkte til socialdemokratiets formand, hr. Anker Jørgensen, som vel jo må siges at have været personligt ret stærkt engageret i denne sag. Det, jeg sigter til, er selvfølgelig de seneste udtalelser, som hr. Anker Jørgensen er kommet med i et interview til Berlingske Tiden den mandag den 30. april.

Jeg synes, at hr. Anker Jørgensen i dette interview alt for ensidigt lægger ansvaret for forhandlingssammenbruddet i Genève over på amerikanerne, at det er USA, der har været årsag til, at forhandlingerne brød sammen. Men der blev ikke sagt så forfærdelig meget i dette interview om den sovjetiske holdning, om de sovjetiske raketter, der i perioden forud blev stillet op. Kan det virkelig være hr. Anker Jørgensens mening, at vi skal lade som ingenting, når det drejer sig om de sovjetiske atomraketter? Næppe; det nægter vi at tro på, og det synes da også ved en førstegangslæsning af det dagsordensforlag, der nu er fremsat, at fremgå, at den so-

cialdemokratiske holdning på dette felt er lidt mere afbalanceret.

I interviewet tager hr. Anker Jørgensen, synes jeg, endvidere ret så let på, at Danmark måske kunne være på vej til at sætte sig uden for indflydelse i forhold til sine NATO-allierede. Hr. Anker Jørgensen siger ifølge interviewet: »Ja men vi er faktisk et førsteklasses medlem af NATO, det er de andre, der er anden- og tredje- og fjerdeklases medlemmer«. Jeg synes, at vi fra dansk side skal være meget forsigtige med at hæve pegefingern over for vores allierede i NATO, i særdeleshed da vi i en krisesituation i høj grad har brug for de forstærkningsaftaler, der også er en del af vores NATO-fællesskab.

Jeg synes, at vi i det hele taget skal være forsigtige med at være ensidige i vores holdning udadtil, og derfor synes jeg, det er rimeligt at sige til socialdemokratiet: det er så nemt at sige, at vi fortsat skal være medlem af NATO, og at det er socialdemokratiets holdning, men hvis det er en holdning, der gang på gang bygger på, at det er de andre, der har uret, og at man bare skal gøre, som det danske socialdemokrati nu siger, er det unægtelig et spørgsmål, hvad der så bliver tilbage af dette NATO-medlemskab. Det er farligt for vores forsvar, for vores sikkerhed bygger i høj grad på, at vore allierede er parat til at bakke os op og i givet fald stille forstærkninger til rådighed.

Socialdemokratiet har det sidste par år talt meget om, at der nu var et nyt sikkerhedspolitisk flertal i folketinget, og at det var et flertal, regeringen selvfølgelig skulle rette sig efter. Ja, det er klart, hvis en regering fortsat vil være regering, men hvad har det såkaldte nye sikkerhedspolitiske flertal egentlig nået? Tror man, at fredsbevægelsernes aktiviteter har nogen særlig positiv indflydelse på mulighederne for at få Sovjetunionen til at vende tilbage til forhandlingsbordet i Genève? – for nu at rette det spørgsmål til hr. Lasse Budtz. Jeg tvivler desværre meget på det, men socialdemokratiet har jo i højere og højere grad talt om fredsbevægelsernes betydning de sidste par år.

Det, man har opnået med sikkerhed, er efter min opfattelse, at man har fået rokket ved tilliden og vores troværdighed ude omkring i forhold til vores samarbejdspartnere. Dertil kommer, som jeg allerede har nævnt,

[Ivar Hansen]

hele spørgsmålet om NATOs forstærkningspolitik. Jeg tror, vi efterhånden løber en betydelig risiko for, at NATO kunne tænkes at gennemføre den fremtidige strategiske planlægning uden om Danmark og uden om danske interesser. Kan man have en forhåbning om, at socialdemokratiet nøje overvejer dette perspektiv og de mulige konsekvenser? Jeg håber det.

For øvrigt vil jeg gerne takke udenrigsministeren for redegørelsen, som vi i sin helhed kan tilslutte os, også fordi ministeren sætter begge spørgsmål, den atomvåbenfri zone i Norden og spørgsmålet om mellemdistance-raketterne, ind i den bredere og større sammenhæng, hvor de hører hjemme. Jeg vil gerne understrege som ministeren, at alle NATO-lande for længst har erklæret sig beredt til at videreføre forhandlingerne om en begrænsning af mellemdistanceraketterne.

Vi opfordrer selvfølgelig også regeringen til at gøre sin indflydelse gældende på alle områder, hvor det er muligt, og som udenrigsministeren også har kommenteret mulighederne for i sin besvarelse.

Hvad angår spørgsmålet om den atomvåbenfri zone i Norden, kan jeg ligeledes kun understrege udenrigsministerens principielle bemærkninger, også hvad angår sammenhængen i et større perspektiv. Ligeledes kan jeg henvise til venstres ordfører, hr. Arne Christiansens, tale her i folketinget den 10. november 1983. Vær dog realistiske, sagde hr. Arne Christiansen ved den lejlighed til socialdemokratiet. Der findes ikke a-våben i de nordiske lande i fredstid. Det ønsker vi ikke, og det synspunkt vil vi selvfølgelig fastholde.

Til slut vil jeg gerne sige, at usikkerheden om socialdemokratiets sikkerhedspolitik desværre er blevet større i den senere tid; det har jeg allerede konstateret. Er det neutraliteten, man ønsker at slutte ved? Er det en dansk enegang, man ønsker? Det siger vi klart nej til. Herom skal der ikke være nogen som helst tvivl. Man taler smukt om fortsat medlemskab af NATO, men jeg rejser spørgsmålet: hvor meget reelt indhold har denne tale efterhånden, hvis man ikke ønsker at betale fuldt kontingent?

Jeg nævner det også, fordi udenrigsministeren i sin besvarelse henviser til udtalelser af den amerikanske viceudenrigsminister om, at USA som bekendt har interesser i flere

verdensdele, hvoraf Europa kun er en enkelt, og at der i øvrigt lægges op til, at den europæiske søjle, som det siges, i alliancen skal styrkes og styrkes af europæerne selv. Har socialdemokratiet nøje overvejet, hvordan vi egentlig ville være stillet, hvis der skulle ske det, at USA foretog en nedprioritering af deres sikkerhedspolitiske engagement i Europa? Næppe.

Jeg vil advare imod, at man lader sig lede af kortsynede opportunistiske overvejelser i sikkerhedspolitikken. Det er farligt, og jeg kan ikke kraftigt nok advare socialdemokratiet imod at fortsætte ad den vej.

Vi er efterhånden i den situation, hvor disse evindelige dagsordener meget hurtigt kan få en række negative virkninger for Danmarks forhold til NATO, og jeg beder socialdemokratiet nøje overveje, hvilke politiske kræfter man i virkeligheden støtter her og i udlandet, hvis det brede sikkerhedspolitiske samarbejde vanskeliggøres. Det skulle i høj grad glæde os, hvis den intense debat i socialdemokratiet også i dagene op til den debat efterhånden vil føre til en større besindelse, og en førstegangslæsning af det dagsordensforslag, der er fremsat, kan måske tydes i den retning. Vi håber det.

Pelle Voigt (SF):

Venstres ordførers meget kraftige angreb på den socialdemokratiske dagsorden i dag kunne måske i modsætning til de bemærkninger, som den konservative ordfører kom med, tydes i retning af, at hr. Ivar Hansen vil stemme imod den socialdemokratiske dagsorden og opfordre sine gruppefæller og regeringspartierne til at gøre det samme.

Hvis det er tilfældet, skal jeg med det samme meddele, at regeringen dermed har en aldeles enestående mulighed for at stemme denne dagsorden ned. Jeg tror nemlig ikke, at den har flertal her i salen, hvis regeringspartierne stemmer imod den.

Der har været store forventninger i fredsbevægelsen og i det flertal af befolkningen, som er modstandere af NATOs atomstrategi, op til denne debat om, at denne debat ville udkrystallisere en politik, som der er et meget bredt befolkningsflertal for i Danmark. Det er en politik, der afviser den fortsatte oprustning med atomvåben. Det er en politik, der afviser stadig mere aggressive atom-

[Pelle Voigt]

våbenkrisstrategier og ethvert forsøg på at gøre atomvåbenafskrækkelse afhængig af, at atomvåben faktisk kan anvendes. En politik, der afviser ideer om begrænset atomkrig, om udvikling af førsteslagsevne og om offensive strategier både på det atomare og det konventionelle område.

Det har været et vigtigt mål for fredsbevælgelsen i denne sag at fastslå, at spørgsmålet om Danmarks holdning til atomvåben ligesom den nugældende begrænsning i Danmarks atomvåbenpolitik over for NATOs strategi, nemlig den begrænsning, der siger, at vi ikke vil modtage atomvåben på dansk jord i fredstid, er et suverænt dansk anliggende, at det er Danmark, det danske folk, det danske folketing og den danske regering alene, der afgør Danmarks forhold til atomvåben eller ikke atomvåben på dansk område, og at Danmark er i stand til at gøre dette, sådan som vi gang på gang har fået forsikringer om det både fra udenrigsministeren og forsvarsministeren, uden at dette fører til et brud med det NATO-medlemskab, som der uheldigvis og beklageligvis stadig er et flertal for i den danske befolkning.

Det har derfor været et afgørende mål og er fortsat et afgørende mål for mange mennesker, ligesom det var et mål, der blev udtrykt af det socialdemokratiske årsmøde i 1980, at Danmark, uanset hvad man måtte mene om det i andre lande, siger nej til stationering af atomvåben på dansk jord i fredstid, men da ikke mindst i krisetid og i krigstid. Det er nok så interessant at have et atomvåbenforbehold, hvis man kan være sikker på, at den eneste situation, hvor det ikke gælder, er den situation, hvor det virkelig kunne blive aktuelt at få atomvåben ført ind på dansk område, nemlig i en kritesituation, hvor Danmark måtte ønske at modtage forstærkninger, eller en egentlig krigssituation.

Man har med stor bekymring mange steder set, hvorledes de forstærkningsaftaler, Danmark har indgået, på trods af regeringens forsikringer synes at indebære en yderligere binding til NATOs atomvåbenstrategi. Det er vanskeligt for mange både i denne sal og uden for dette hus at acceptere, at forstå, at allierede forstærkninger ikke skulle gøre det, som bl.a. den tidligere amerikanske udenrigsminister Haig klart gav udtryk for over for den norske regering for nogle år siden, nemlig at de ikke ville insistere på at

kunne medbringe de våben, som de mener er nødvendige i en given situation, hvis de skal komme Danmark til undsætning, herunder de atomvåben, der indgår som en fast del af deres arsenal.

Det har som sagt været og er fortsat afgørende, at beslutningen om dansk atomvåbenfrihed er en suverænt dansk afgørelse, men det betyder bestemt ikke, at Danmark skal optræde provinsielt, som hr. Ole Bernt Henriksen var inde på. Det betyder ikke, at vi ikke skal interessere os for og støtte atomvåbenmodstandere i andre lande. Derfor har denne kamp været og er nøje forbundet med kampen for en atomvåbenfri zone i Norden, kampen for en atomvåbenfri zone i Balkanområdet, kampen for en atomvåbenfri korridor ned igennem Europa, som binder disse atomvåbenfri zoner sammen.

Men helt afgørende har det været hele tiden, at spørgsmålet om dansk atomvåbenfrihed, spørgsmålet om Norden som atomvåbenfri zone var noget, henholdsvis Danmark og de nordiske lande måtte tage initiativ til og komme med udspillet til, og noget, som så naturligvis igen måtte forhandles med landenes respektive allierede og atomvåbenmagterne. Det er indlysende, at atomvåbenfri zoner ikke lader sig oprette uden garantier fra de magter, som rent faktisk besidder atomvåben, og som er i stand til og i en given situation måtte have en interesse i at føre dem ind på de nordiske landes områder.

De partier og de kræfter, som har arbejdet ud fra disse synspunkter, som bygger på ideen om en dansk suverænitet på dette område, synes egentlig, at den dagsorden, der blev vedtaget i dette hus på socialdemokratisk foranledning den 10. november sidste år, var et meget stort fremskridt. Her blev det nemlig fastslået, at Danmark skulle arbejde for, at Norden blev gjort til en atomvåbenfri zone, uden at der samtidig blev stillet krav om, at dette skulle forhåndsgodkendes nogen steder, ikke i USA, ikke i Bonn, ingen steder. Der skulle tages, som jeg erindrer den socialdemokratiske ordførers forklaringer på det tidspunkt, et selvstændigt initiativ fra de nordiske landes side, som kunne sætte en sådan udvikling i gang.

Dengang var der en ganske voldsom diskussion om, hvorvidt der skulle være tale om en selvstændig, en suveræn afgørelse, eller om man skulle ophæve denne suverænitet

[Pelle Voigt]

ved at opstille som en betingelse, at de nordiske lande kun kunne få lov til at oprette en atomvåbenfri zone, hvis den skulle indgå i en større europæisk sammenhæng, altså hvis den skulle forhåndsgodkendes af europæiske lande uden for det nordiske område, noget, som også udenrigsministeren har været inde på i sin tale i dag.

Derfor er det et tilbageskridt og efter vores opfattelse et stort tilbageskridt, at der nu ikke længere i den socialdemokratiske dagsorden tales om at fremme planerne om at gøre Norden til en atomvåbenfri zone, men at dette øjensynligt – og jeg retter dette som et spørgsmål til socialdemokratiets ordfører – gøres afhængigt af, at der etableres en eller anden større europæisk sammenhæng. Ikke alene det, men hvis man læser dette dagsordensforslag sådan, som jeg er overbevist om at i hvert fald regeringen læser det, og sådan som jeg hørte det fortolket ud af hr. Ole Bernt Henriksens indlæg her på talerstolen, kan den socialdemokratiske dagsordens første passus meget vel opfattes på den måde, at spørgsmålet om Danmarks atomvåbenfrihed ikke er et spørgsmål, der tages suverænt stilling til i Danmark, og som så forhandles som et dansk synspunkt med Danmarks allierede, men at det for det første er afhængigt af, at der etableres en atomvåbenfri zone i Norden, altså at der etableres enighed om, at de andre nordiske lande vil gøre det samme, og at der for det andet opstilles den betingelse, at dette arrangement indgår i og godkendes i en bredere europæisk sammenhæng ud over de nødvendige stormagtsgarantier, som der peges på i dagsordensforslaget.

Jeg skal, for at der ikke skal herske nogen tvivl om, hvori uenigheder eller enigheder om dette måtte bestå, understrege, at vi meget gerne fortsat vil høre den socialdemokratiske ordførers udlægning af denne passus af dagsordenen. Jeg skal også pege på, at SF er tilhænger af en lang række af de udmærkede andre tanker, der er i dagsordenen, heriblandt ikke mindst det nej til førstegangsbrug af kernevåben, som er den næstsidste del af dagsordenen, og som jeg med spænding afventer udenrigsministerens kommentar til.

Men for at gøre ganske klart, hvori forskellen mellem den socialdemokratiske og SFs og også venstresocialisternes holdning består, og for at få den socialdemokratiske ordfører til at bidrage med en afklaring på

dette punkt vil jeg tillade mig at fremsætte følgende forslag om motiveret dagsorden på vegne af SF og VS:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Folketinget pålægger regeringen i NATO og andre internationale organisationer at arbejde for, at Danmark forbliver atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid,

samt at fremme planerne om at gøre Norden til atomvåbenfri zone som et skridt på vejen til et atomvåbenfrit Europa.

Atomvåbenfrie zoner må garanteres af USA og Sovjetunionen.

Herudover pålægges det regeringen

at støtte alle foranstaltninger, der kan virke tillidskabende i forholdet mellem Øst og Vest, og at benytte enhver lejlighed til at virke for en genoptagelse af forhandlingerne om de europæiske mellemdistanceraketter med det formål at begrænse og nedtage disse våben både i Øst og Vest,

i NATO at forlange et opstillingsstop for mellemdistanceraketter og over for Warszawa-pagten for kortdistanceraketter, således at der kan skabes et bedre grundlag for forhandlingerne,

at virke for en fastfrysning af alle kernevåbenlagre for gennem forhandling at fremkalde en efterfølgende nedskæring,

at medvirke til gennemførelsen af et internationalt forbud mod kernevåbenprøvesprængninger,

at deltage i et forsøg på at gennemføre en international aftale om forbud mod placering af kernevåben i det ydre rum,

at arbejde for en international aftale, herunder mellem NATO og Warszawa-pagten, om nej til førstegangsbrug af kernevåben af enhver art,

at støtte et internationalt forbud mod produktion, oplagring og anvendelse af kemiske og bakteriologiske våben.

Folketinget går herefter over til næste punkt på dagsordenen.«

Formanden:

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår ligeledes i forhandlingen.

Stinus (RV):

[Stinus]

Jeg vil gerne sige udenrigsministeren tak for besvarelsen. Det er ikke ensbetydende med, at jeg er enig med udenrigsministeren i alle de fremførte synspunkter – og navnlig ikke i alle konklusionerne – men jeg synes, der er tale om et overordentlig seriøst indlæg, som bør kunne danne basis for en seriøs debat om to emner, to sammenhængende emner, som det radikale venstre tillægger overordentlig stor betydning, ja, faktisk større betydning end meget andet, vi debatterer i folketinget, selv om vi må erkende, at det danske folketing indflydelse på disse emner nok er begrænset.

Et af formålene med debatten er at gøre denne indflydelse større. Vi håber, socialdemokratiet vil være med til at sikre dette. Når vi tænker tilbage på vore egne erfaringer på dette område med socialdemokratiske udenrigs- og forsvarsministre, føler vi os ikke overbevist om, at det er det, socialdemokratiet vil, men det er jo tilladt for enhver at blive klogere.

Når jeg tillader mig at udtrykke en vis skepsis over for den socialdemokratiske holdning, hænger det også sammen med, at det har været svært at få øje på helt klare signaler fra socialdemokratiet ved de lejligheder, hvor der faktisk har været mulighed for det i de seneste måneder, nemlig under et par forespørgselsdebatter og under behandlingen af nogle beslutningsforslag. Men det vil da være glædeligt, hvis debatten i dag vil bringe mere klarhed. Det er et spørgsmål, om det fremsatte dagsordensforslag gør det.

Når det drejer sig om Norden som atomvåbenfri zone, stillede udenrigsministeren i begyndelsen af sin besvarelse to centrale spørgsmål: hvilke konsekvenser vil der eller bør der blive for tilstedeværelsen af kernevåben i de områder, der støder op til Norden, og hvorledes kan medlemskabet af NATO for to eller tre af de nordiske landes vedkommende forenes med et samtidigt medlemskab af en særlig nordisk zone?

Jeg vil gerne beskæftige mig med det sidste spørgsmål først. På dette område tror jeg at der er overensstemmelse mellem socialdemokratiet og det radikale venstre. Jeg forstår, at udgangspunktet for socialdemokratiet er medlemskabet af NATO, og det er det også for det radikale venstre. Vi accepterer ikke medlemskabet af NATO med nogen form for begejstring, men tager det som den kendsger-

ning, det er, og er ikke parat med noget alternativ. Heri ligger for så vidt vores delvise svar på udenrigsministerens spørgsmål, nemlig at vi ikke betragter Danmarks deltagelse i en atomvåbenfri zone som værende uforenelig med Danmarks medlemskab af NATO. Udenrigsministeren har ikke – så vidt vi forstår besvarelsen – taget afstand fra dette synspunkt, men – anerkender vi – givet udtryk for store betænkeligheder og argumenteret for disse.

Når jeg før talte om et delvis svar på udenrigsministerens spørgsmål, hænger det sammen med, at svaret på, hvordan Danmarks NATO-medlemskab og en atomvåbenfri zone i Norden kan forenes, jo ikke hermed er givet. Det er jo i virkeligheden det, debatten i dag bør dreje sig om, idet der jo allerede tidligere er konstateret et flertal for, at Danmark går ind for en sådan atomvåbenfri zone, og idet der ikke er tvivl om, at et sådant flertal vil kunne bekræftes i dag.

Socialdemokratiets holdning her vil naturligvis være afgørende, og en første begyndelse til en klar socialdemokratisk holdning kunne være, at man erklærede sig parat til at fastslå, at Danmark ikke ønsker atomvåben på dansk jord, hverken i fredstid eller i en krise- eller krigssituation. Man ville da have skabt, hvad nogle ringeagtende kalder en mini-atomvåbenfri zone bestående af Danmark.

Men vil det i grunden være så dårligt? Ikke set med det radikale venstres øjne. Vi har i tidligere debatter givet udtryk for den indstilling, at nogle må tage det første skridt for at standse og vende det vanvittige oprustningskapløb. Udenrigsministeren havde i sin besvarelse nogle skeptiske bemærkninger herom, men det radikale venstre har altså en anden opfattelse af eksemplets magt. Vi tror ikke, at Sovjetunionen kunne forholde sig passivt eller ligegyldigt til et ensidigt første skridt fra Vesten, men vi erkender da, at et første skridt taget af det samlede NATO utvivlsomt ville gøre større indtryk på Sovjetunionen end et første skridt taget af Danmark alene eller af de nordiske lande.

Når vi iver for en aktiv dansk indsats for at få etableret en atomvåbenfri zone, er det netop, fordi vi føler, at vore synspunkter om dette første skridt ikke i tilstrækkelig grad vinder gehør inden for NATO. Vi finder ikke, at NATO har taget noget første skridt

[Stinus]

som tegn på vilje til nedrustning eller blot et stop i oprustningen. Tværtimod har NATO gennem opstillingen af de 572 mellemdistanceraketter givet modsatte signaler, og Danmark har som medlem af NATO et medansvar for denne politik.

Vi ønsker den ændret, og vi ønsker, at den danske regering skal arbejde for at få den ændret. Udenrigsministeren citerede i sin besvarelse statsministerens indlæg i forbindelse med INF-forespørgselsdebatten den 3. november sidste år, og jeg vil gerne understrege dette citat endnu en gang:

»... at det er inden for vort alliancetilhørsforhold, at vi har en reel indflydelse, hvis vi vel at mærke bruger den rigtigt.«

Det tror det radikale venstre også på, men vi er nok uenige med regeringen om, hvordan indflydelsen bruges rigtigt, og vi ønsker, at et flertal i folketinget skal pålægge regeringen at bruge indflydelsen sådan, som vi ønsker det.

Tilbage til spørgsmålet: hvordan forenes NATO-medlemskabet med samtidig deltagelse i en særlig nordisk atomvåbenfri zone? Vi tror ikke, at der er noget let svar på spørgsmålet. Der skal arbejdes med det. Der vil givetvis blive tale om en ændring af NATOs strategi på det nordiske område. Der kan blive tale om ændrede kommandoforhold. Der kan blive tale om en ændret opbygning af det danske forsvar. Men det er jo alligevel noget, vi skal beskæftige os med; tingene hænger jo sammen.

Udenrigsministeren nævner i sin besvarelse, at der ikke er nogen umiddelbar enighed mellem de nordiske lande. Det undrer os ikke. Vi tror da heller ikke, at det bliver en let eller hurtig sag at få oprettet en nordisk atomvåbenfri zone, men netop derfor kunne en dansk erklæring om nej til atomvåben både i fredstid og i en krise- eller krigssituation være en god begyndelse, og drøftelserne med de øvrige nordiske lande må fortsætte og efter det radikale venstres opfattelse bringes til at omfatte en konkret vurdering af de politiske og praktiske hindringer, der skal overvindes.

Herunder kommer naturligvis en vurdering af udenrigsministerens andet spørgsmål: hvilke konsekvenser vil eller bør der blive for tilstedeværelsen af kernevåben i de områder, der støder op til Norden, altså bl.a. Kolahalvøen og Østersøområdet? Der vil næppe

forud for etableringen af en atomvåbenfri zone i Norden kunne opnås garantier for, at der vil blive tale om konsekvenser i form af sovjetisk atomvåbennedtrapning, men en nordisk atomvåbenfri zone vil i den grad kunne være med til at bedre klimaet, reducere mistilliden mellem Øst og Vest, at det er svært at tro på, at der ikke ville blive tale om imødekommende sovjetiske udspil eller tilbagemeldinger.

Jeg er nødt til at sige endnu en gang: nogen må tage det første skridt! Og det radikale venstre mener altså, at Danmark bør gøre det, gerne sammen med de øvrige NATO-lande, gerne sammen med det øvrige Norden, men hvis dette ikke er muligt, er vi også parate til at lade Danmark tage det første spæde skridt alene.

Udenrigsministeren sagde i sin besvarelse: »Vi kan kun overleve sammen.« Dette er det radikale venstre helt enig med udenrigsministeren i, og derfor ønsker vi, at Danmark skal bruge al den indflydelse, vi har, til igen at få gang i nedrustningsforhandlingerne. Efter vor opfattelse fremmes disse ikke ved fortsat NATO-opstilling af mellemdistanceraketter. Det har vi sagt før, før opstillingen begyndte, ja, faktisk sagde vi det umiddelbart efter, at en socialdemokratisk udenrigsminister havde givet tilslutning til dobbeltbeslutningen, og det har vist sig, at vi havde ret.

Vi er ikke parate til at acceptere udenrigsministerens udtalelse om, at der tale om en fremstrakt hånd til forhandling fra vestlig side, og vi er ikke parate til at acceptere argumentationen med den ensidige opstilling af sovjetiske SS-20 raketter. Vi er ikke parate til at acceptere tesen om, at NATO eller rettere USA partout altid skal være Sovjet overlegen, således at USA er i stand til at tilintetgøre Sovjetunionen nogle flere gange end omvendt, og hvis vi ser objektivt på atomvåbenoprustningen efter 1945, er det jo hele tiden på næsten alle områder USA, som er gået i spidsen med udvikling og opstilling af nye udslettelsesvåben.

Det radikale venstre finder, at både USA og NATO er stærke nok til her og nu at sige stop og gå til forhandlingsbordet, og vi mener, at Danmark i stærke vendinger inden for NATO skal plædere for denne holdning. Det er på den måde, vi skal præge udviklingen, sådan – sagt med udenrigsministerens

[Stinus]

egne ord – at den får et resultat, der svarer til vore interesser og vore målsætninger.

I modsætning til udenrigsministeren finder vi ikke, at en sådan politik vil være et brud med NATO-solidariteten, og vi kan ikke acceptere, at en selvstændig stillingtagen til problemerne og en anden opfattelse end f.eks. USAs skulle stille os uden for indflydelse i de europæiske forsvarsdrøftelser. Hvis dette virkelig skulle være tilfældet, bygger NATO-samarbejdet på et forkert grundlag.

Nør Christensen (CD):

Norden som atomvåbenfri zone er en dødfødt idé, sagde Norges statsminister, Kåre Willoch, til Jyllands-Posten søndag den 22. april 1984, i hvert fald så længe den ikke omfatter sovjetiske atomvåben på Kolahalvøen og i Østersøen. Jeg er helt enig med Norges statsminister, og jeg mistænker ikke den norske statsminister for at have læst min ordførertale ved den sidste sikkerhedspolitiske debat her i tinget. Ved læsning af netop denne ordførertale vil man kunne erkende enigheden.

For centrum-demokraterne er det aldeles afgørende, at der på intet tidspunkt sættes spørgsmålstegn ved vort medlemskab af NATO, og når vi går ind for medlemskab af NATO, må Danmark også leve op til de fælles målsætninger, som NATO-landene opstiller. Heldigvis – naturligvis, havde jeg nær sagt – har vi lov til at kritisere, men vi kan ikke forlange, at f.eks. USA skal gøre, som vi ønsker. Men en kendsgerning er det, at USA er den afgørende faktor i NATO. Uden USA kan NATO ikke bestå.

Jeg forstår på forespørgerne, at målet er en atomvåbenfri verden. Må jeg straks forsikre, at jeg er aldeles enig i denne målsætning, men tror man ikke fra forespørgernes side, at det er håbløst, som forespørgerne siger, at anmode om forpligtende tilsagn om strengt at respektere zonens status ved ikke-brug af kernefysiske våben i zonen? De historiske kendsgerninger viser noget andet, viser, at overholdelse af aftaler ikke bliver fulgt. Derfor er det forkert, når hr. Lasse Budtz mener, at det er en gammeldags tankegang, når man har en drøm om militær overlegenhed. De rige vestlige lande har naturligvis en drøm om en militær overlegenhed for

på den måde at undgå en krig. NATO er ikke oprettet for at angribe Øst.

Fredsbevægelserne har naturligvis haft en alt for stor indflydelse i nogle partier, og vi advarer imod specielle, naive fredsvenner. Fortidens erfaringer, som jeg sagde før, viser klart, at fred ikke opnås bare ved at være fredelig og bede andre om fred. Kun ved fælles optræden gennem det etablerede NATO-samarbejde kan et lille og militært set svagt land som Danmark opnå garantier imod at blive afhængig af eller måske endog i værste tilfælde opslugt af en så stor nabo som Sovjetunionen. Den skæbne, som en lang række af Sovjets naboer måtte lide efter anden verdenskrig, er en kraftig advarsel til os alle.

Der foregår en alt for ensidig nedrakning af USA, men jeg må også for sandhedens skyld erkende, at der på det seneste er ved at komme nye toner. Jeg synes, nedrakningen er blevet mere alsidig. Ellers kunne man godt forestille sig, at det var 1. maj-kuller eller noget andet, pubertetsproblemer eller forårskuller, om man vil.

Hvad angår INF-forhandlingerne, må jeg henvise til, hvad udenrigsministeren sagde i sin redegørelse den 1. december 1983 i anledning af den forespørgsel, som var stillet om INF, nemlig at ansvarlighed og gensidighed må forudsætte, at forhandlingerne genoptages snarest muligt. Våbenkontrol er for vigtigt et spørgsmål til, at der burde være råd til at lade dem hvile. NATO-landene har da også for deres del for længst erklæret sig beredt til under alle omstændigheder at videreføre forhandlingerne. Det var regeringens opfattelse dengang, og det er den samme opfattelse, regeringen har i dag.

Det mest sørgelige er, at forhandlingerne ikke er blevet genoptaget. Heller ikke lederskiftet i Sovjetunionen synes, jfr. interviewet med generalsekretær Tjernenko i Pravda den 9. april 1984, at have medført, at Sovjetunionen har ændret sin afvisning af en genoptagelse af forhandlingerne, medmindre – som både Andropov og Tjernenko har sagt det – USA og de andre NATO-lande, der optræder på linje med USA, tager skridt til at genoprette den situation, der eksisterede før den påbegyndte stationering af de nye amerikanske raketter i Vesteuropa.

Man kan spørge sig selv, hvad der i så fald ville være at forhandle om. Svaret er

[Nør Christensen]

kort og klart: omfanget af et sovjetisk monopol på atombevæbnede mellemdistanceraketter rettet mod Europa. Man må derfor håbe og tro, at den sovjetiske afbrydelse af forhandlingerne i Genève ikke kan være andet end midlertidig, og man kan kun håbe, at den fremstrakte hånd vil blive modtaget, så der kan blive nye forhandlinger.

Jeg vil håbe, at man i tiden, indtil forhandlingerne genoptages, først og fremmest vil arbejde for, at der ikke bliver kølige vinde, så fronterne stivner på grund af dette INF-problem. Vi ønsker ikke kold krig mellem Øst og Vest. Stockholmkonferencen om tillids- og sikkerhedsskabende foranstaltninger er blevet tillagt stor betydning, og det er derfor, de vestlige lande for ganske nylig har skitseret et nyt initiativ ved forhandlingerne i Wien om gensidige og balancerede styrkereduktioner på det konventionelle område.

Vi har haft adskillige debatter på det sikkerhedspolitiske og udenrigspolitiske område, men jeg tror ikke, at nogen socialdemokrater, uanset om de er til højre eller til venstre, på noget tidspunkt glemmer, at NATO kom til verden, ikke fordi vi i Danmark gerne ville have det, men som noget uundgåeligt, som en nødvendighed. Danmark var i og for sig født medlem af NATO, for vi ligger nærmest Sovjet, vi er mest truede, og vi bliver daglig truet, det ved vi. Det ved enhver, der har med disse ting at gøre, og derfor er det så vigtigt, at der ikke på noget tidspunkt opstår den mindste tvivl om, at det land, der har mest brug for alliancen i NATO, ikke er et, der bare hænger på og håber på, at de andre klarer det for os, mens vi selv ingen forpligtelse har.

Jeg er sikker på, at vi får en fornuftig debat om disse ting, og at tingene vil vise, at vort medlemskab af NATO ikke bare er formelt, men også reelt.

Arentoft (FP):

Jeg vil gerne sige tak til udenrigsministeren for besvarelsen af forespørgslen fra socialdemokratiet og starte med at citere noget fra ministerens besvarelse, fra indledningen, som jeg synes er så godt, at det fortjener at blive gentaget. Det drejer sig om INF og Norden som atomvåbenfri zone:

»De må debatteres i den bredere sammenhæng, hvori de hører hjemme, og de må

navnlig debatteres i en stadig dialog med vore allierede, hvis synspunkter vi må tillægge særlig vægt.«

Netop fordi vi ønsker, at de skal være vore allierede – det vil sige, at de skal være villige til at sætte deres sikkerhed på spil for vor skyld – kan dette spørgsmål ikke kun drøftes under en dansk synsvinkel.

Dette er selvfølgelig ikke efter regeringens opfattelse ensbetydende med, at vi ikke selv kan foretage os noget som helst, og at der skal være blokeret for ethvert selvstændigt initiativ eller enhver national holdning, men det betyder, at vi ikke handler, som om vi var os selv nok. Vort medlemskab af NATO er i sig selv et udtryk for, at det er vi ikke. Det understregede den foregående taler, hr. Nør Christensen, meget tydeligt.

NATO har siden 1950'erne accepteret, at Danmark ikke vil modtage atomvåben under de nuværende omstændigheder, dvs. i fredstid. Hvis Danmark på forhånd afskriver mulighederne for at modtage atomvåben i en krise- eller krigssituation, kan det betyde, at Danmark må forlade NPG, altså den nukleare planlægningsgruppe, og det vil sige, at vi ikke får de informationer, som man normalt får ad den vej, og det kan resultere i, at vi helt må gå ud af det militære samarbejde i NATO. Det er efter min mening en helt uacceptabel situation. Vi må også opgive enhedskommandoen, Østersøkommandoen eller BALTAP, som det hedder. Kort sagt: det vil totalt ændre grundlaget for hele forstærkningsproblematikken.

Alene af den grund kan jeg meddele, at vi siger nej til begge de foreslåede dagsordener, selv om der er enkelte punkter i dem, som vi absolut synes er særdeles fornuftige, f.eks. at støtte et internationalt forbud mod produktion, oplagring og anvendelse af kemiske og bakteriologiske våben.

Vi lægger derimod Danmark blot, og jeg vil henlede opmærksomheden på de tre tidligere selvstændige stater, randstaterne Estland, Letland, Litauen; de er i dag sovjetrepublikker, og man har faktisk helt glemt, at de engang var selvstændige stater. Man kan stille det spørgsmål, som jeg har stillet flere gange her: hvornår står Danmark for tur? Er det det, vi ønsker? Vil vi gerne fejles ind under jerntæppet?

I Politiken i lørdags, den 28. april 1984, var der et interview med Flora Lewis, der er

[Arentoft]

rejsende kommentator for New York Times, og hun var blevet interviewet under et ophold her i København. Hun nævner bl.a., at Danmark jo aldrig er blevet bedt om at modtage NATO-raketterne. Danmark godkendte dobbeltbeslutningen i december 1979 under en socialdemokratisk regering.

Flora Lewis stiller et godt spørgsmål, som jeg her vil lade gå videre til forespørgerne. Hun spørger: »Har Danmark et bedre forslag til, hvordan de europæiske lande skal forsvares?« Det var et spørgsmål til ordføreren for forespørgerne, hr. Lasse Budtz. Jeg vil meget gerne have et svar af hr. Lasse Budtz på det spørgsmål.

Den socialdemokratiske holdningsændring på hele forsvarsområdet er for mig at se den almindelige surhed over at være kommet i opposition, men det synes, som om det lige så meget bunder i en form for afsky, eller hvad man nu kan kalde det, hos ledende socialdemokrater for præsident Reagan. Alt ondt kommer fra ham og dermed også fra USA. Men man glemmer, at det var først den 1. januar 1981, Ronald Reagan blev præsident, længe efter at Sovjet var begyndt opstillingen af de første 150 SS-20ere og længe efter invasionen i Afghanistan.

Jeg vil yderligere citere fra udenrigsministerens besvarelse. Han citerer generalsekretær Tjernenko, der siger, at man ikke vil genoptage forhandlingerne, medmindre – som både Andropov og Tjernenko har sagt det – USA og de andre NATO-lande, der optræder på linje med USA, tager skridt til at genoprette den situation, der eksisterede før den påbegyndte stationering af nye amerikanske raketter i Vesteuropa, altså situationen i efteråret 1983, da man allerede havde opstillet næsten 400 SS-20ere.

Som dansker er jeg faktisk flov over, at socialdemokratiet og dets leder roses i høje toner i Pravda. Det er, som om hr. Anker Jørgensen hælder mere og mere til den kommunistiske blok, og det må være for at understrege denne forbindelse, forstår jeg, at hr. Anker Jørgensen i morgen rejser til Nordkorea i 10 dage. Det vil altså oven i købet betyde, at hr. Anker Jørgensen end ikke er hjemme den 10. maj 1984, når vi skal have en debat om Danmarks resterende bidrag til infrastrukturprogrammet omkring raketterne. Det vil selvfølgelig blive forklaret sådan, at hr. Anker Jørgensen rejser derover for at

komme bedre ind i forholdene, men jeg er sikker på, at det vil blive udnyttet i den kommunistiske propaganda.

I den føromtalte artikel udtaler Flora Lewis også, at hun stillede spørgsmål til danske politiske NATO-kritikere, og f.eks. citeres hr. Svend Auken for at have sagt, da han bliver spurgt om raketterne:

»Du bidrager til det nye våbenkapløb med Pershingraketterne og cruissmissilerne og legitimerer derved yderligere sovjetiske opstillinger (i Østtyskland og Czekoslovakiet). Nu kan sovjetiske missiler nå Danmark i løbet af to et halvt minut.«

Dette kommenterede Flora Lewis med følgende:

»Det var mærkeligt at erfare, at fem minutter gjorde sådan en forskel for Danmarks følelse af sikkerhed, men argumentet afslørede viden om, at sovjetiske missiler er rettet mod Danmark, hvad enten Danmark accepterer atomvåben på dets grund eller ej.«

Har vi virkelig lullet os sådan i søvn, at vi simpelt hen accepterer, at snart 400 SS-20 raketter med hver tre spræghoveder peger mod mål i Europa og mod mål i Danmark? Kan vi uden videre lade det være upåagtet? Der har NATO en mission, hvis der er sammenhold og dermed en modvægt. Men med den politik, som et flertal i dette ting pålægger regeringen at føre, svækkes NATO og dermed Danmarks sikkerhed. Det er den splittelse i NATO, der er Sovjets allerallerstørste ønske, og den er nogle i dette ting med til at støtte.

Skulle jeg komme med et konstruktivt forslag, så skal opstillingen af Pershing- og cruissmissiler i Europa fortsætte. Vi skal ikke lade os diktere til at demontere dem, medmindre Sovjetunionen demonterer sine SS-20ere for at få forhandlingerne i gang. Men vi kunne overveje at lade cruissmissilerne og Pershingmissilerne være armeret med konventionelle ladninger og så have atomladningerne i beredskab. Vi kunne også basere dem på u-både, så er det ikke mellemdistanceraketter, der er placeret i Europa. Det kan man overveje.

Men kan man få forhandling i gang på en eller anden måde, vil det selvfølgelig være en god idé.

Med hensyn til Norden som atomvåbenfri zone kan jeg erklære mig enig i det, udenrigsministeren sagde. Alene forskellighederne

[Arentoft]

mellem de nordiske lande: to – tre, hvis man tager Island med – som NATO-medlemmer, Sverige neutralt og Finland med Sovjet som nabo.

Som jeg har sagt før i debatter af denne art, er der ingen idé i isolerede atomvåbenfri zoner. Nej, hele verden skal være atomvåbenfri, men det ser ud til at være ønsketænkning. Mange andre lande end de to supermagter samt Frankrig og England har a-våben i dag, f.eks. Indien og Israel, og nu regnes der med, at også Iran vil råde over atomvåben om to år. Den udvikling er dødsensfarlig, og den udvikling må alle kræfter samles om at stoppe. Alle og enhver er klar over, at der aldrig vil være en vinder i en atomvåbenkrig.

Albrechtsen (VS):

I slutningen af 1983 kunne fredsbevægelsen her i Danmark notere flere fremskridt på det parlamentariske plan, bl.a. gennem vedtagelserne af dagsordenen den 3. og 10. november og 1. december, men baggrunden for vedtagelsen af dagsordenen om afstandtagen fra den påbegyndte opstilling af de 572 forfærdelige raketter var unægtelig også den dystre, at det ikke i Europa var lykkedes at bremse dette vanvid. På trods af de mest massive folkelige manifestationer, kæmpe-mæssige manifestationer i de vesteuropæiske lande, på trods af at der vel næppe er nogen sag, der har mødt så megen folkelig modstand, vedtog magthaverne alligevel at gå i gang med opstillingen af raketterne og dermed fremkalde en dødsensfarlig situation.

Det er slet ikke spor overdrevet at sige, at vi nu befinder os i den ellevte time. Derfor må der også fra det danske folketings side tages yderligere skridt, konkrete skridt, der kan bidrage til at vende udviklingen.

Desværre må vi i dag konstatere, at det socialdemokratiske dagsordensforslag alt i alt ikke er et sådant konkret skridt fremad, ja, på et afgørende punkt, nemlig Danmarks atomvåbenfrihed, er det et direkte tilbage-skridt. En masse store ord, men desværre meget lidt konkret handling, og det er en stor skuffelse at konstatere det. Det vil jeg komme tilbage til.

Først vil jeg kort opregne, hvilke konkrete skridt der efter VS' opfattelse burde komme ud af debatten i dag. For det første at Dan-

mark skal erklæres atomvåbenfrit i såvel krigs- og krise- som i fredstid. For det andet at Danmark bør stille konkrete krav om, at de opstillede Pershing II-raketter og krydsermissiler skal fjernes, ligesom de nye sovjetiske raketter i Czekoslovakiet selvfølgelig også skal væk. Disse to punkter bør ses i sammenhæng med en række andre skridt, der også har væsentlig betydning. Som et umiddelbart og helt selvfølgelig skridt må enhver yderligere opstilling af de nye mellemdistanceraketter straks ophøre. Dette må den danske regering klart forpligtes til at kræve på det kommende topmøde i NATO som udgangspunkt for gennemførelsen af kravet om at få de opstillede raketter fjernet og få sat gang i egentlige reduktioner og i forhandlinger på et grundlag, der kan føre til resultater.

Sagen er nemlig, at NATO og USA hidtil har villet forhandle på den måde, at man opruster for at komme foran modparten, man opstiller en masse nye og dødsensfarlige raketter, der kan nå de sovjetiske kommandocentre på få minutter, officielt i den naive forhåbning, at noget sådant vil tvinge Sovjet til forhandling. Men som man kunne forudse, har dette aggressive skridt naturligvis ikke ført til fremskridt i nedrustningsforhandlingerne, men har tværtimod forpestet disse og yderligere ført til, at Sovjet – hvilket VS må tage afstand fra – har påbegyndt opstillingen af nye raketter i Czekoslovakiet og Østtyskland.

Vi må altså tage afstand fra dette, men vi må også sige til USA og NATO, at et sådant sovjetisk skridt var til at forudse. Det er netop denne kaprustning, der må stoppes, inden det er for sent. For at bryde den forlanger VS derfor ikke alene forhandlinger og gensidige reduktioner, men også ensidige nedrustningsskridt i både Øst og Vest.

Regeringen bør pålægges at fremføre disse krav på det kommende NATO-topmøde. VS kunne have ønsket, at det socialdemokratiske forslag om motiveret dagsorden som et direkte første skridt havde krævet de allerede opstillede raketter nedtaget. Men naturligvis støtter vi også kravet om øjeblikkeligt stop for yderligere opstilling med henblik på at få de allerede opstillede raketter væk. Et øjeblikkeligt stop vil også være en sejr for den hollandske fredsbevægelse, der netop i disse dage kæmper for at fastholde det hollandske

[Albrechtsen]

parlament på at sige nej til opstillingen af de 48 krydsermissiler.

Et vigtigt punkt, som burde have været med i det socialdemokratiske dagsordensforslag, er en utvetydig afstandtagen fra den stadig mere aggressive udformning af NATOs dødsensfarlige atomstrategi og NATOs kampdoktriner. USA og NATO har ikke villet fraskrive sig adgang til som den første part at bruge atomvåben og dermed udløse katastrofen. Brugen af atomvåben kan ikke begrænses. Er de først sluppet løs, vil resultatet være en altudslettende katastrofe, der vil gøre i hvert fald den nordlige halvkugle ubeboelig.

Nej til førstebrug af a-våben er med i det socialdemokratiske forslag, og det er godt nok, men vi må også fortsat kræve afstandtagen fra udviklingen af den nye aggressive doktrin Airland Battle, som jo i realiteten er sat i kraft i og med, at den amerikanske Field Manual 100-5 gælder for alle amerikanske hærstyrker også i Europa. Det er jo således, at USA ikke længere forbeholder atomvåben til brug i en situation, hvor de konventionelle styrker står med ryggen mod muren, men tværtimod forudser en tidlig brug af såvel atomvåben og kemiske våben som konventionelle våben i forbindelse med de offensive såkaldte dybe slag, som er et led i den nye doktrin, der simpelt hen går ud på, at et stærkt forsvar består af et hurtigt angreb.

Danmark burde ikke gennem medlemskabet af NATOs atomplanlægningsgruppe, NPG, fortsat tage medansvar for NATOs atomstrategi. Danmark burde omgående forlade NPG. Danmark er gennem bl.a. fly- og forstærkningsaftalerne i dag nøje knyttet til NATOs atomstrategi. Denne tilknytning må brydes, og det må kunne gøres ved i dag at vedtage, at der under ingen omstændigheder må komme atomvåben på dansk jord. SFs og VS' dagsordensforslag er et konkret skridt i denne retning.

Vi må med dyb beklagelse konstatere, at det socialdemokratiske dagsordensforslag på dette afgørende punkt er rent ud jammerligt, ja, faktisk et betydeligt tilbageskridt, idet Danmarks atomvåbenfrihed gøres betinget af ikke alene gennemførelsen af en atomvåbenfri zone i Norden og en større europæisk sammenhæng, men også af, at USA på forhånd garanterer denne sammenhæng. I realiteten

giver socialdemokratiet med denne formulering USA veto over for dansk atomvåbenfrihed. VS kan ikke stemme for noget sådant, og selv om det socialdemokratiske dagsordensforslag på andre punkter er rimeligt, om end lidet konkret med hensyn til handlinger, fører dette altså til, at vi ikke kan stemme for dagsordenen.

Jeg vil gerne spørge socialdemokratiet: hvorfor nu dette? Er det hensynet til forsvarsforligsforhandlingerne? Er det hensynet til den borgerlige regering? Hvorledes kan socialdemokratiet i dag svigte på et så afgørende punkt? Hvorfor i alverden vil socialdemokratiet fortsat ikke være med til her i folketinget at gennemføre, hvad der står i det socialdemokratiske arbejdsprogram? Vi må håbe, at det, vi ser i dag, er et meget midlertidigt tilbagefald for socialdemokratiet, og at der vil rejse sig et vældigt pres på partiet, så der kan rettes op på dette punkt. Det kan jo dog nås, inden denne debat er afsluttet, men trist er det indtil videre at se. Som det socialdemokratiske forslag nu ser ud, er det ganske enkelt en syltekrukke, en mølpose, hvori spørgsmålet om Danmarks atomvåbenfrihed hengemmes på ubestemt tid. Men jeg håber naturligvis til det sidste i denne debat, at det af VS og SF stillede forslag eller lignende konkrete formuleringer, der sikrer et konkret fremskridt og konkrete handlingspunkter, kan nå at vinde tilslutning.

Et sidste spørgsmål, spørgsmålet om forholdet mellem demokrati og militarisme. Viggo Hørup udtrykte det helt præcist på denne måde: »Der er to ting, der går op og ned sammen ligesom skålene på en vægtstang. Det er militarismen og folkefriheden.« Sådan var det dengang, og sådan er det i dag. Vi ved, at Europas befolkning er imod krigen, imod oprustningsvanviddet. Vi ved, at hvis befolkningen fik lov til at bestemme – og således burde det jo rettelig være i et demokrati – blev oprustningen standset, krigen hindret. Men får befolkningen lov til at bestemme i denne skæbnesvangre sag, eller får generalerne, højrepolitikerne og rustningsindustrien lov til at bestemme? Som det er gået hidtil, har den demokratiske kontrol været ringe også her i det danske folketing.

Fremover håber jeg, at arbejderklassen og befolkningen i det hele taget i de europæiske lande vil tage skrappe aktioner i anvendelse. Det er simpelt hen nødvendigt. En folke-

[Albrechtsen]

strejke f.eks. er en ganske udmærket idé i den retning. Der må tages midler i brug, som magthaverne bliver nødt til at tage hensyn til.

Kofod-Svendsen (KrF):

Som det fremgår af udenrigsministerens redegørelse, er NATO-landene rede til øjeblikkelig at genoptage INF-forhandlingerne i Genève, hvilket er meddelt Sovjetunionen ved adskillige lejligheder. Men der skal som bekendt to parter til en forhandling, og da Sovjetunionen ensidigt afbrød INF-forhandlingerne, må udspillet om en genoptagelse rimeligvis komme herfra.

Sovjetunionen har da også ytret beredvilighed til en genoptagelse af disse forhandlinger, men den forhåndsbetingelse, som Sovjetunionen hidtil har fastholdt for en genoptagelse, nemlig fjernelse af de hidtil opstillede amerikanske mellemdistanceraketter i England, Vesttyskland og Italien, må vi anse for ikke bare urimelig, men også uacceptabel. Vi må tolke Sovjetunionens holdning derhen, at man fra den nye partiledelses side endnu ikke er rede til at opgive det standpunkt, som har ligget til grund for den hidtidige sovjetiske forhandlingsstrategi i Genève, nemlig at Warszawapagtlandenes sikkerhed er vigtigere end NATO-landenes, og at Sovjetunionens krav om monopol med hensyn til de atombevæbnede mellemdistancemissiler er et legitimt krav.

Vi må for vor del fastholde det grundlæggende krav, som må stilles til enhver troværdig våbenkontrolaftale, at den må tage hensyn til begge parters legitime sikkerhedsbehov, og at den må afspejle en rimelig balance eller jænbyrdighed med hensyn til de omhandlede våbensystemer.

Jeg er enig med udenrigsministeren i, at hvis NATO bøjer sig for Sovjetunionens forhåndsbetingelse for en genoptagelse af INF-forhandlingerne, vil der i realiteten ikke være noget at forhandle om. For Sovjetunionen vil i så fald efter alt at dømme fortsat fastholde de hidtidige krav om, at en INF-aftale under alle omstændigheder kun kan accepteres, hvis den resulterer i, at NATO opgiver den militære del af dobbeltbeslutningen, nemlig moderniseringsdelen. Men dette krav er, som den amerikanske viceudenrigsminister og formand for SCG, Richard Burke, har ud-

trykt det, i praksis et krav om hegemoni i Europa. Vi må tolke dette sovjetiske standpunkt som en bestræbelse for via militær overmagt i Europa at kunne øve afgørende indflydelse på Vesteuropas forhold og som et forsøg på at splitte NATO-alliancen og afkoble USA politisk og militært fra dets europæiske alliancepartnere.

Her må vi også erindre, hvad der står i Harmelrapporten, nemlig at afspændingsbestræbelserne ikke må få lov at splitte alliancen. Men det er efter vor opfattelse præcis, hvad der er Sovjetunionens sigte med den hidtidige forhandlingsstrategi. Det er derfor også afgørende for de videre forhandlinger, som må komme, at NATO ikke på forhånd – uden nogen reel modydelse fra sovjetisk side – svækker sin forhandlingsposition ved at imødekomme det sovjetiske krav om at bringe situationen tilbage til, hvor den var, da forhandlingerne blev afbrudt.

Vi må derfor også opfatte det sovjetiske standpunkt som taktisk bestemt, ikke som udtryk for et ultimativt standpunkt. Sovjetunionen må bringes til at indse det urimelige i, at den skulle have monopol på våbenmodernisering under en forhandlingsproces.

Jeg synes også, der kan være grund til at fremhæve, at USA og Sovjetunionen trods alt var ganske langt fremme i Genèveforhandlingerne, da Sovjet ensidigt afbrød disse. Det fremgår bl.a. af udenrigsministerens udførlige redegørelse her i tinget for det hidtidige forhandlingsforløb, ikke mindst som det formede sig siden maj måned sidste år. Det fremgår her, at begge parter, ikke mindst NATO, havde vist betydelig bevægelighed. Det tyder på, at Sovjetunionen var interesseret i at opnå et resultat, om end Sovjets hidtidige udspil ikke har været tilstrækkelige for NATO.

Men desværre tyder alt på, at tidligere forbundskansler Helmut Schmidt havde ret i sin vurdering, da han i 1982 udlagde den sovjetiske forhandlingsposition således over for Frankfurter Rundschau:

»Sovjet følte dengang: vi har jo vore raketter, Vesten har ingen. Hvorfor skal vi så forhandle?«

Så enkelt er problemet omkring INF-forhandlingerne i grunden.

Vi har den grundlæggende opfattelse, at Sovjetunionen ikke har noget virkeligt incitament til at forhandle seriøst, hvis NATOs

[Kofod-Svendsen]

forhandlingsposition kun er baseret på viljen til at forhandle, men man i realiteten ikke har noget at handle med. Her kan det også være nyttigt at have i erindring, hvad Sovjeteksperten George F. Kennan engang sagde om sine erfaringer med russerne: »Det er formålsløst at forsøge at overbevise dem med argumenter. De kan påvirkes af situationer, ikke af ord.«

Jeg har grund til at tro, at der med opstillingen af de første NATO-raketter netop er tilvejebragt en sådan situation, som George F. Kennan talte om. Det er beklageligt, at det har været nødvendigt, men alt tyder desværre på, at der skal mere håndfaste ting til end ord for at påvirke Sovjetunionen.

Det fremgår af et omfattende interview med den amerikanske chefforhandler, Paul Nitze, i Weekendavisen den 23. december 1983, at en lang række mere teknisk betonedede spørgsmål er afklaret i løbet af forhandlingerne, at det skulle være muligt at nå frem til en aftale om en mellem løsning, som indebærer en reduktion af antallet af INF-våben på begge sider og resulterer i en rimelig balance eller jævnbyrdighed for disse våbensystemer, og at en sådan aftale kan berede vejen for den ideelle aftale på INF-området, nulløsningen, og dermed tilvejebringe forudsætningerne for fortsatte våbenkontrollforanstaltninger på det nukleare område. Det, der ifølge Nitze mangler, er den politiske vilje hos Sovjetlederne til at opgive det urimelige krav om monopol og dermed bestræbelserne på hegemoni i Europa.

Her er Nitze dog ifølge interviewet i Weekendavisen forholdsvis fortrøstningsfuld, idet han finder, at russerne nok vil revidere deres holdning, hvis og når de indser, at det er i deres interesse at gøre det. De sagde også i 1979, at de ikke agtede at forhandle om SS-20 raketterne. Der er trods alt tale om bevægelighed på den sovjetiske side.

Det er alt i alt vor opfattelse, at Sovjetunionen trods alt har en egeninteresse i at nå til en forhandlingsløsning, og at der er rimelige udsigter til, at en sådan forhandlingsløsning kan opnås. Den første forudsætning for, at vi kan få genoptaget Genèveforhandlingerne, er altså, at Sovjetunionen opgiver sin forhåndsbetingelse. Og der kan også knyttes et håb om genoptagelse af disse forhandlinger til den omstændighed, at MVFR-forhandlingerne i Wien nu er kommet i gang, og at Stock-

holmkonferencen ligeledes har fået en rimelig god start.

Lad mig endelig om disse spørgsmål sige, at vi ganske vist finder INF-spørgsmålet vitalt for sikkerheden i Europa, men at vi også finder det yderst påkrævet at forstærke debatten i NATO om, hvorledes vi kan reducere alliancens nuværende afhængighed af atomvåben, især de taktiske. Et vigtigt skridt i denne retning er NATO-beslutningerne om fjernelse af 2.400 taktiske kernevåben fra Europa, men vi ser gerne, at NATO snarest påbegynder en proces, som i løbet af overskuelig tid vil muliggøre en strategi, som har to hovedelementer: ikke tidlig brug af taktiske kernevåben og i det hele taget en reduceret rolle for disse våben i NATOs strategi.

Dette nødvendiggør en øget indsats på det konventionelle område, hvilket vi håber vil afspejle sig i de kommende års forsvarsordninger både herhjemme og i de øvrige europæiske NATO-lande. Hvis vi virkelig mener noget med ønsket om en kraftig reduktion af antallet af kernevåben, må vi også være indstillet på at betale prisen for det gennem et konventionelt forsvar. Vi kan, som situationen er i vor del af verden, ikke sige nej til begge dele.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg hørte hr. Kofod-Svendsen sige, at da Sovjetunionen var dem, der afbrød forhandlingerne, måtte det også være fra dem, initiativet til en genoptagelse skulle komme.

Hr. Kofod-Svendsen virkede jo ganske orienteret og læser interviews osv., så han kan ikke være ubekendt med, at Sovjetunionen længe forinden havde meddelt, at hvis man begyndte at udstationere disse raketter i Vesteuropa, ville forhandlingerne blive afbrudt. Det var der mange der ikke ville tro på. Jeg husker bl.a., at udenrigsministeren ikke rigtig ville tro på det. O.k., i sidste øjeblik, da han havde besøgt Gromyko, troede han på det, men i lang tid fik vi at vide, at det skulle vi ikke tage alvorligt. Så blev raketterne faktisk udstationeret ensidigt fra NATOs side, og så gik forhandlingerne i stå. Det var til at forudse.

Det var denne ensidige udstationering fra NATOs side, endda midt i et forhandlingsforløb, som førte til sprængningen af for-

[Gert Petersen]

handlingerne. Jeg siger udtrykkelig »midt i et forhandlingsforløb«, for det var ikke andet end en mekanisk afgørelse, man havde truffet på et tidligere tidspunkt: ved udgangen af 1983 skulle disse raketter udstationeres så at sige uden hensyn til, hvordan forhandlingerne forløb, og på det tidspunkt var man nået frem til det laveste tilbud fra sovjetisk side, nemlig til et tilbud om at gå ned til 120 SS-20 raketter på den sovjetiske side, hvilket ville have ført til et lavere sovjetisk raketh-niveau i mellemdistancevåben, end vi har levet med i Europa – forholdsvis fredeligt – siden 1963-64, og det blev fejlet til side ved, at NATO absolut skulle starte denne udstationering.

Jeg forstår udmærket godt, at socialdemokratiet, som havde støttet dobbeltbeslutningen i sin tid, dengang sagde: denne forvaltning af dobbeltbeslutningen kan vi ikke acceptere. Det var baggrunden for, at det danske folkethings flertal i december måned sagde nej til udstationeringen. Det synes jeg hr. Kofod-Svendsen glemmer.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg må spørge hr. Gert Petersen, hvad han lægger i begrebet ensidigt, om hr. Gert Petersen ikke er bekendt med, at på det tidspunkt, da de vestlige missiler blev opstillet, blev der samtidig opstillet – og var for øvrigt blevet opstillet gennem lang tid – lignende missiler på østlig side. Det er derfor, jeg spørger: hvad mener hr. Gert Petersen med ensidigt?

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Han mener for det første, at Europa siden 1964 havde levet uden mellemdistanceraketter på det vesteuropæiske område, selv om Sovjetunionen havde opstillet 600-700 SS-4 og SS-5 raketter, og det gjorde Europa, fordi vi havde fået tildelt 4-5 atom-u-både udstyret med i første omgang Polaris-, i anden omgang Poseidonraketter, fået dem tildelt af USA, overladt til NATOs øverstkommanderende i Europa, og man sagde: disse raketter opvejer den sovjetiske udstationering.

For det andet mener jeg dermed, at dengang i 1960'erne, da man diskuterede en rakettudstationering i Europa, blev det udtrykkelig sagt fra vesttysk side: vi vil ikke have mellemdistanceraketter på vores jord. Det er

en for farlig provokation. Og det er så det, NATO begynder på i 1983 – det, som man 20 år tidligere havde sagt nej til, fordi det blev opfattet som en for farlig provokation – samtidig med at NATO stadig væk råder over disse atom-u-både, som skulle opveje de sovjetiske SS-4 og SS-5 raketter, og som naturligvis også kunne opveje de sovjetiske SS-20 raketter.

Derfor siger jeg, der er tale om et ensidigt skridt fra NATOs side, som oven i købet kommer midt i et forhandlingsforløb, hvor der var alle muligheder for at få reduceret det sovjetiske raketal.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg forstår nu, at hr. Gert Petersen opfatter »ensidigt«, som når én gør noget, én ikke har gjort tidligere. Det er vist ikke i overensstemmelse med Ordbog over det Danske Sprog. Den står derovre, hr. Gert Petersen!

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg synes, udenrigsministerens forsøg på at fastlægge begrebet »ensidigt« i denne sammenhæng er gjort på en overordentlig polemisk måde. Det, der er tale om, er, at man opstiller disse krydsermissiler og Pershing II-raketter ganske klart på tværs af modpartens ønske. Det må udenrigsministeren da erkende: deri ligger det ensidige.

Men i en situation, hvor man opstiller raketter, som på seks minutter kan nå de centrale sovjetiske kommandocentre, ændres faktisk hele situationen for Sovjetunionen, der sættes over for en dødsensfarlig trussel netop i kraft af dette overordentlig ensidige skridt. Det var det, som altså ikke alene var ensidigt, men også noget nyt i den samlede udvikling, et nyt aggressivt skridt set fra et sovjetisk synspunkt og med rette set som aggressivt fra et sovjetisk synspunkt. Deri lå det stærkt ensidige.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Naturligvis er der tale om ensidighed, når grunden til, at man ikke har taget dette skridt tidligere, har været for det første, at man klart sagde: det vil være uklogt, det vil

[Gert Petersen]

skærpe spændingen i Europa, og for det andet, at vi jo i forvejen har de våben, der kan skabe den nødvendige balance. Når man så fører nye våben ind netop på det område, hvor det vil skærpe spændingen – hvor man selv har erkendt det vil skærpe spændingen – samtidig med at man opretholder de våben, om hvilke man tidligere sagde, at de skabte balancen, nemlig de amerikanske Poseidon-raketter, så er der naturligvis tale om et ensidigt skridt.

Det ensidige kommer også helt klart frem ved, at det sker midt i forhandlingsforløbet. Den sovjetiske reaktion, nemlig udstationeringen af kortdistanceraketter i Østeuropa, ville, hvis den var kommet, uden at NATO først havde påbegyndt sin udstationering, også have været et ensidigt skridt. Jeg mener, at begge skridt bør ophæves, men det var NATO, som kom først.

(Kort bemærkning).

Arentoft (FP):

Hr. Gert Petersen kom lidt ind på det nu, men jeg vil da spørge: kendte Sovjet ikke dobbeltbeslutningen? De vidste, hvad der ville ske, og svaret fra Sovjet var, at man uvarslet gik i gang med opstillingen af SS-20ere i Østtyskland og Czechoslovakiet.

Har hr. Gert Petersen nogen tro på, at eftergivenhed overhovedet har nogen betydning over for Sovjet? Tværtimod. Det eneste, de respekterer, er fasthed og styrke.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg vil indrømme, at når det kommer til spørgsmålet om eftergivenhed, vil jeg stærkt advare imod at udvise eftergivenhed over for hr. Arentoft.

Bortset fra det vil jeg opfordre hr. Arentoft til at læse en udmærket bog om disse problemer, som er udsendt af David Jens Adler, der er udenrigsredaktør ikke ved Land og Folk, men ved B.T., og som ikke kan mistænkes for at sprede sovjetisk propaganda. Hr. Adler gennemgår i denne bog hele beslutningsprocessen forud for dobbeltbeslutningen.

Sagen er den, at de såkaldte Pershing I-raketter har været opstillet i Vesteuropa i meget lang tid. De har kort rækkevidde, 800-

900 km. Deres sprænglegemer blev udskiftet med nogle, som man kaldte Pershing I A, engang i løbet af 1970'erne, og i slutningen af 1970'erne udviklede amerikanerne et nyt våben, som de kaldte Pershing II, efter alt at dømme et våben med samme rækkevidde som Pershing I og Pershing I A.

Der er meget, der tyder på, at russerne først ganske sent – et halvt til trekvart år før dobbeltbeslutningen – opdagede, hvad det egentlig drejede sig om, opdagede, at man forberedte udstationering af meget, meget præcise raketter med en rækkevidde på 1.800 til 2.000 km, som altså kunne nå Moskva fra vesttysk jord.

Men det kan hr. Arentoft læse meget mere om hos B.T.s udenrigsredaktør, der altså har udsendt denne bog. Der er meget, der tyder på, at russerne virkelig ikke vidste helt, hvad det drejede sig om, før i sidste øjeblik.

(Kort bemærkning).

Arentoft (FP):

Jeg kan oplyse over for hr. Gert Petersen, at jeg har læst bogen. Jeg anskaffede den oven i købet for egne midler.

Breckmann (Fær.):

Tanken om atomvåbenfri zoner er ikke originalt socialdemokratisk. Den stammer fra et brev, som den daværende sovjetiske ministerpræsident Bulganin skrev til statsministeren i Danmark og Norge den 6. januar 1958. Det var, før sutskoakademikerne opportunistisk overtog venstrepartierne og forrædte de skandinaviske arbejdere med den intellektuelle stat.

Jeg forstår, at hr. Anker Jørgensen på en international fredskonference i Athen har udtalt, at socialdemokratiet – med forlov at citere – »gerne ser en atomvåbenfri korridor på det europæiske kontinent forbundet til atomvåbenfri zoner i Norden og på Balkan«. Disse var ordene, og sporene skræmmer. Liggende monumentalt meningsløse resolutioner er fremsat i Kabul på World Peace Councils møde i 1981: »Atomvåbenfri zone og vestlig afvæbning«. Ikke et ord på det møde om situationen i Afghanistan. Det samme volapyk igen på et fredsmøde i København i 1982: »Solidaritet og Walesa fordømt«. Gæstetaleren var en polsk general.

[Breckmann]

Jens Evensen har været Skandinaviens varmeste fortalere for atomvåbenfri zoner, især for hans nærmeste sufflør, Arne Treholt, blev afsløret som sovjetisk gigantmuldvarp. Treholt er jo forbilledet for den opportunistiske karrieremager af 1968-generationen, der klatrer op ad den socialdemokratiske rangstige, og hvis lighed med en arbejders tænke-måde er en ren tilfældighed. Da dette dyds-mønster af en statsråds ideologiske hvisker ikke kunne klare sig med sin socialistiske pampergage, ja, så begyndte han at modtage judaspenge fra det russiske slavebundne proletariet, der til daglig får tiden til at gå med at stå i madkø, fordi deres herskere i Kreml bruger samfundets ressourcer til SS-20 raketter, der har bl.a. Oslo og København som mål. Denne type arkitekter af Latinamerikakampagnerne, Vietnamsyndromet, fredsbevægelserne etc. har deponeret deres loyalitet i den socialistiske ideologi. Sovjet kender typen og bruger den imod disses egne fædrelande.

Forslaget om atomvåbenfrie zoner i Norden er vrøvl, for der er ingen atomvåben i Norden, undtagen på den sovjetiske Kola-halvø. Ved at beslutte et atomvåbenfrit Norden overlader vi Sovjet sanktionsretten. Vi umuliggør en effektiv NATO-forstærkning af Skandinavien i en krisesituation uden truslen om raketbrug, hvorimod Sovjet får frie hænder til alle slags militære foranstaltninger her i landet og i Norge, uden at skulle bekymre sig mere om et kommende traktatbrud af den grund, end de har gjort i de over 40 andre tilfælde, hvor de har forrådt deres traktater.

Hr. Anker Jørgensen kunne kræve, at alle de atomraketter, der er opstillet vest for Ural med sigte mod deres udvalgte mål i bl.a. Norden, bliver medregnet i en plan om atomvåbenfri zoner, og at denne plan skal underlægges gensidig kontrol. Men det vil russerne jo ikke. De vil heller ikke underkaste sig nogen kontrol med de atom-ubåde, der i talende stund sejler frem og tilbage i Øresund.

Hr. Anker Jørgensen repræsenterer forhåbentlig ikke det politiske parti, der først aktivt søgte et fællesnordisk forsvar, men siden fuldt og helt gik ind for NATO, som det har støttet siden, på grund af Sovjets glubende appetit. Ud over at Sovjet har præsideret over udryddelsen af mellem 30 og 60 millioner af sine egne mennesker, har Sovjet efter

1945 årligt besat et landareal, der i gennemsnit er på størrelse med Holland. Og hvad hjalp det Afghanistan, at landet ikke havde atomvåben? Det blev dog invaderet, blodstænket og knust.

Socialdemokratiet anerkendte så sent som i 1979 nødvendigheden af Pershing II og cruiseraketterne som svar på de russiske SS-20ere, og det samme gjaldt nulløsningen. Dengang sad fjenden i Øst. De senile, paranoide og giftplagede herskere i Kreml havde brudt den sidste Helsinkitraktat og fængslet eller fjernet den russiske overvågningskomité.

Moskva har optrappet militærudgifterne med 5-6 pct. årligt gennem 1970erne, medens USAs udgifter er faldet fra 9 pct. af GNP i 1969 til 6 pct. i fjor. De danske er for resten nede på 2 pct., hvis det interesserer socialdemokratiet. USA bruger 6 pct. af sit GNP hvert år til forsvarsudgifter, Sovjetunionen bruger 14 pct.

Hvor var fredsbevægelsen og de socialistiske medløbere i Vest midt i 1970erne? Jo, de havde holdt hvilepause og befæstet deres pamperskanser efter Saigons opgivelse i 1973. Ikke før Carters plan om neutronbomben i 1977 vågnede fredsaktivisterne på ny, og jammerorkestret blev dengang dirigeret af selve feltmarskal Bresjnev igennem Pravda. Efter neutronbombens opgivelse og Carters hovedkulds tilbagetog faldt fredsbevægelsen igen til ro indtil dobbeltbeslutningen i 1979, hvor grædekonerne igen istemte dommedagsprofetier, også denne gang rettet imod USA.

Når hr. Anker Jørgensen i danske aviser advarer Vesten og Danmark imod vores oprustning, er dette klart i strid med underskrivelsen af 1979-raketbeslutningen, der byggede på et demokratisk modsvar til Sovjets bevæbning.

Nu er forsvar et fælles anliggende, og som repræsentant for Færøerne vil jeg over for folketinget gøre opmærksom på en lagtingsbeslutning om at bede den danske regering erklære færøsk territorium for atomvåbenfri zone. Dette budskab er hermed overbragt loyalt over for lagtingets flertal, som jeg personlig ikke støttede i den forbindelse.

Som forhenstående ansvarshavende politiker måtte hr. Anker Jørgensen vide, at det ikke nytter at pjække fra sit kollektive atomansvar og påberåbe sig et konventionelt forsvar, når venstrefløjen ikke er villig til at ofre den tredje underhage og topmaven og tilgo-

[Breckmann]

dese dansk forsvar med mere end 2 pct. af GNP. Atomvåben beslaglægger jo kun 10 pct. af en atommagts militære udgifter i alt.

Det er hyklerisk at argumentere imod atomparaplyen, Pershing II og cruissmissiler og for et konventionelt våbenforsvar, når man ved, at Europa forsvarsmæssigt ligger langt under troværdighedens grænse, og at Sovjet i dag ville have nedtrådt alle vesteuropæiske beslutninger, hvis USA ikke gav tryghed med sine interkontinentale raketter og 360.000 amerikanske soldater på europæisk jord. Det øjeblik disse soldater blev trukket tilbage, ville hr. Anker Jørgensens troværdighed blive sat på prøve, og han blev da nødt til en fordobling eller en tredobling af de danske militærudgifter eller til at bukke under. Hvis USA trak sig ud af Europa, led og ked af jørgensensk defaitisme, ville hr. Anker Jørgensen snart synke i glemselens dyb på samme måde som Dubcek i 1968, måske efter et kys på kinden af Tjernenko.

Når hr. Anker Jørgensen i Berlingeren håber på, at en mere positiv holdning fra dansk side vil starte forhandlingerne i Genève igen, hviler dette ræsonnement på den falske forudsætning, at Sovjet reelt ønsker at forhandle om et moratorium. Hvis vi skal bedømme dette ræsonnement ud fra Helsingforsaftalen, SALT I og II og forhandlingerne om reduktion af antallet af soldater og fredelig sameksistens, må vi sige, at hele den sovjetiske holdning hviler på løgnagtighed og bedrag. Fredelig sameksistens har Bresjnev defineret som »proletarisk, socialistisk, revolutionær internationalisme«. Vi skal begrave jer, kvitterede Khrustjev.

Hvis alverdens protester ikke har klaret at flytte Sakharov fra Gorki til Moskva, hvor naiv skal man så være for at forvente, at alverdens fredsbevægelser kan flytte én eneste SS-20 raket i tomme tilbage fra Jerntæppet?

Hr. Anker Jørgensens formål med uansvarligt at lefle for fredsbevægelsen er politisk. Bevægelsen har til opgave at svække forsvarsviljen og at sætte kapitalismen i mis-kredit og forberede den kommende intellektuelle stat. De intellektuelle har større interesse i styring, kontrol og formynderi og har derfor kun lidt interesse i det frie demokrati. De nyttige idioter sidder bl.a. her i tinget, og det reb, som de sælger Sovjet, vil de siden hen blive hængt i.

Første næstformand (Knud Østergaard):

Der var et par udtryk, som jeg tror man med lidt større erfaring ikke ville have anvendt her under debatten.

Thoft (SF):

Jeg må starte med at lykønske regeringen med dens parlamentariske basis.

Denne debat er udtryk for et regulært tilbageskridt. Presset fra socialdemokratiets forsvarskritiske folk er åbenbart taget af, og der er så meget elastik i holdningen, at vi ser, at socialdemokratiet er i gang med at svuppe tilbage dér, hvor de var. Jeg er ked af det. Jeg er bedrøvet over det. Jeg havde håbet, at det var muligt at sende forsvarsministeren til NATO med besked om, at nu må vi have et omgående stop for yderligere udstationering, og jeg havde håbet, at det var muligt at sende forsvarsministeren ned og kræve de allerede opstillede raketter nedtaget omgående. Jeg havde håbet, at det var muligt som en konklusion på denne debat at få et klart og præcist nej til atomvåben i Danmark i krigs-, krise- og fredstid.

Så møder socialdemokraterne op med en dagsorden som den, vi har set i dag, som er et klart tilbageskridt i forhold til de vedtagelser, der skete her i tinget i november sidste år, med en enkelt undtagelse: der siges nu nej til førstegangsbrug af atomvåben. Socialdemokraterne skal selvfølgelig have ros, når det går fremad, men tilbageskridtene er store.

Hvad er det så, der er galt? Jo, i 1983 vedtog folketetinget, at regeringen aktivt skulle arbejde for, at Danmark forbliver atomvåbenfrit gennem etablering af en atomvåbenfri zone i Norden. Den tidligere sammenkædning med den større europæiske enhed og den større europæiske sammenhæng var væk, og dermed var der dog en minimal forpligtelse til at gøre en lille smule.

Med det forbehold, der er i den dagsorden, vi har til vedtagelse i dag, er forbeholdet puttet ind, og der er oven i købet dyngt yderligere forbehold på. Nu får socialdemokratiet sagt, at Danmark selvfølgelig skal være atomvåbenfrit i fred, krise og krig, og det er godt, at de tre ord nævnes, men det er bedrag, fordi det umiddelbart ser ud som om, vi er kommet et skridt videre. Nu er krig også nævnt. Nu er det ikke bare atomvåbenfrit

[Thoft]

i krise- og i fredstid, men også i krigstid, og det er godt. Men det er bedrag, når man samtidig siger: det må ske som et led i en atomvåbenfri zone i Norden, som et led i en atomvåbenfri zone i Europa, garanteret af supermagterne. Så har man effektivt sikret sig, at dette ting ikke skal foretage sig noget. Så har man effektivt sikret sig, at hverken forsvarsministeren eller udenrigsministeren behøver at foretage sig spor. Så er vi tilbage til den holdning, som har styret socialdemokratiets udenrigspolitik op gennem 1960'erne. Så er vi tilbage til gamle Per Hækkerups holdning.

Jeg kan godt forstå, at hr. Robert Pedersen ser tilfreds ud, og jeg kan godt forstå, at hr. Ole Bernt Henriksen hoberede heroppefra, for det var der grund til. Med denne vedtagelse er der tale om et klart tilbageskridt.

Jeg vil gerne understrege, at det er vigtigt, at vi får sagt nej til atomvåben også i krigstid i Danmark. Vi må gå i spidsen, og vi må gøre det selv, for i realiteten er det nej til atomvåben i fredstid og krisetid undergraved. Jeg skal prøve at forklare kort hvordan.

Det er sådan, at chefen for COMBATAP, for enhedskommandoen i Karup, har operativ kommando over styrkerne i Slesvig-Holsten, som er udrustet med atomvåben. Det er meningen, at de jyske jenser skal forskydes, eller forlægges, som det hedder, ned til Slesvig-Holsten og forsvare Danmark ude i det fremmede. Det vil sige, at det er danske styrker, der skal kæmpe sammen med de tilsvarende tyske styrker, der er udrustet med atomvåben og under dansk kommando. Endda er det sådan, at ifølge forsvarslovens § 2, stk. 5, kan forsvarschefen efter bemyndigelse fra forsvarsministeren overdrage den operative ledelse af de danske militære styrker til chefen for enhedskommandoen, som netop er den person, der har rådighed over atomvåbnene. Så må man selvfølgelig håbe, at når og hvis styrkerne trækker sig op i Jylland, så husker de at få sat atomvåbnene nede ved Krusågrænsen, medmindre folketetinget bliver inddraget.

Den dagsorden, vi har her, er aldeles uden anvisning på konkret handling, og det kan dette folketing ikke være bekendt. Jeg synes, det er bedrøveligt og jammerligt, at oprustningen med den her dagsorden kan få lov at fortsætte uhindret, på trods af at enhver ved,

at denne udvikling, hvis den får lov at fortsætte, nødvendigvis må ende galt.

Gert Petersen (SF):

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at socialistisk folkeparti foretrækker dansk alliancefrihed. Vi mener, at Danmark ville være lige så sikker, hvis vi som Østrig eller Sverige stod uden for alliancen. Så kan man drøfte, om man skal have et højt eller lavt militært niveau. Østrig har et meget lavt, Sverige har et højt niveau. Men de står uden for alliancerne, og de er nøjagtig lige så sikre, som Danmark er.

Men vi ved da godt i socialistisk folkeparti, at der efter alt at dømme er et flertal i befolkningen, der af forskellige grunde foretrækker dette alliancemedlemskab. Det tager vi til efterretning, ikke fordi vi synes, at det er en rigtig holdning fra flertallets side, men som et demokratisk parti må vi naturligvis tage det til efterretning.

Til gengæld synes vi, at det ikke er ligegyldigt, hvordan Danmark optræder inden for alliancen. Her har vi den interessante iagttagelse, at et efter alt at dømme næsten lige så stort flertal i den danske befolkning går ind for, at Danmark skal vende sig imod atomoprustningen, bl.a. mod udstationeringen af de nye NATO-raketter, men i det hele taget mod atomoprustning, også at NATO gør brug af atomoprustning. Et flertal i den danske befolkning ønsker, at det ophører. Derfor er det naturligt og rimeligt for SF – jeg forstod, at VS har indtaget samme holdning, derfor kan vi fremsætte en række dagsordensforslag i fællesskab – at vi prøver på at give det flertal i den danske befolkning mæle.

Vi har naturligvis lige så megen ret som ethvert andet parti i denne sag, uanset hvordan det stiller sig til forskellige dele af dansk udenrigspolitik, til her og nu at prøve på at præge dansk udenrigspolitik i alle livets forhold, også dansk udenrigspolitik inden for NATO. Det har vi arbejdet på igennem de senere år, og vi har været medvirkende til – det er naturligvis ikke os alene, der afgør den sag, der skal et flertal til – at Danmark har indtaget en holdning inden for NATO, hvor man har vendt sig imod atomoprustning og konkrete udslag af atomoprustning. Jeg mener, at det har været en god udvikling, og jeg

[Gert Petersen]

vil beklage dybt, hvis den udvikling skal afbrydes.

Som sagt, vi mener ikke, at NATO-medlemskabet er den bedste idé. Men jeg må erkende, at det ikke er det, der er aktuelt for øjeblikket. Det, der er virkelig aktuelt for øjeblikket, er spørgsmålet om atomoprustning, spørgsmålet om spændingen i Europa, spørgsmålet om forhandling mellem supermagterne, mellem blokkene osv. Det har vi erkendt. Derfor har vi arbejdet, som vi har gjort. Derfor bliver vi ved med at arbejde ud fra disse retningslinjer.

Så skal vi altså opleve, at socialdemokratiet kommer her med en dagsorden, som gør spørgsmålet om dansk atomvåbenfrihed i freds-, krise- og krigstid – et helt centralt spørgsmål, hvor jeg troede, at vi var ved at blive enige; NATO eller ikke NATO, vi vil ikke have atomvåben på dansk jord – afhængigt af, at der kan skabes en nordisk atomvåbenfri zone. Det vil sige, at f.eks. den norske regering vil få vetoret i spørgsmålet om atomvåben i Danmark. Denne nordiske atomvåbenfri zone skal så, Herren hjælpe mig, gøres afhængig af, om der kan skabes en større europæisk sammenhæng.

Jeg beder socialdemokraterne om at tænke sig om. Det forslag, vi har stillet fra SFs og VS' side, med de små korrektioner, der er foretaget, er, hvad der burde være socialdemokratisk politik. NATO eller ikke NATO, det er den politik, socialdemokratiet har stået for igennem de senere måneder. Derfor har hr. Thoft ret i, at det er et tilbageskridt, der sker.

Men dog vil jeg sige til sidst: det er mig ubegribeligt, hvis regeringspartierne alligevel blot vil undlade at stemme imod denne dagsorden, for dagsordenen indeholder f.eks., at Danmark skal arbejde for en international aftale, bl.a. mellem NATO og Warszawapagten, om nej til førstegangsbrug af kernevåben af enhver art. Ville det være regeringens politik? Jeg skal hilse det velkommen, hvis det er tilfældet, men vi skal ikke have taktisk hykleri, vi vil gerne have kortene på bordet.

Derfor er jeg spændt på, hvad regeringspartierne vil sige, om de vil ændre politik i den retning. Vi andre beklager, at socialdemokratiet har taget et skridt tilbage, men der er også visse skridt frem her. Vil regeringspartierne sige ja til dem og lade det passere, eller vil de gå imod det?

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Debatten har vist, at der vist ikke kan siges meget nyt om denne sag, så derfor skal jeg nøjes med at kommentere det dagsordensforslag, som blev fremsat af hr. Lasse Budtz.

Det er klart, at regeringen med største interesse har afventet socialdemokratiets dagsorden, for vore erfaringer fra tidligere har jo ikke været just opmuntrende. Derfor må jeg sige, at den dagsorden, vi i dag har fået forelagt, ikke hører til de værste. Tværtimod indeholder den bl.a. en opregning af nogle forslag, som regeringen skal virke for eller støtte, og som vi allerede uden denne dagsorden går ind for. Det gælder f.eks. forslaget om forbud mod kernevåbensprængninger og placering af atomvåben i det ydre rum. Her finder regeringen altså for så vidt dagsordenen overflødig.

Når regeringen alligevel ønsker at anbefale, at man ikke stemmer for dagsordenen, skyldes det flere forhold.

Når der tales om et opstillingsstop i Europa, så bør det ikke glemmes, at Sovjetunionen i dag har opstillet ca. 1.200 mellemdistancespræghoveder og NATO foreløbig kun en snes. En fastfrysning på dette grundlag: 1.200 kontra en snes, kan vel ikke siges at være et rimelig afbalanceret forhandlingsudgangspunkt.

Vi er også betænkelige ved, at flere punkter i dagsordenen kan skabe en vis usikkerhed om Danmarks holdning til vigtige dele af NATO-samarbejdet, men vi er især betænkelige ved det første afsnit i dagsordenen, der hverken er særlig klart eller logisk. Regeringen læser imidlertid dette første afsnit på samme måde, som socialdemokratiet selv for et par år siden læste forslaget i partiets eget partiprogram om, at socialdemokratiet ville virke for, at der ikke kommer atomvåben på dansk jord. Socialdemokratiet sagde dengang, at denne politik, altså dette mål, måtte realiseres som led i en nordisk atomvåbenfri zone i en større europæisk sammenhæng, og at det ikke betød nogen ændring af dansk atompolitik. Med denne læsning af dette første afsnit i dagsordenen, og hvad jeg i øvrigt har sagt om forslaget, vil regeringen anbefale, at man afstår fra at stemme.

Og så er det i øvrigt regeringens håb, at vi efter debatten i dag kan nærme os et punkt,

[Udenrigsministeren]

hvor der igen er bred enighed om hovedlinjerne i dansk sikkerhedspolitik.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg har et meget præcist spørgsmål til udenrigsministeren. Hvis den socialdemokratiske dagsorden vedtages – det er der meget der tyder på – så vil jeg godt have at vide, hvordan udenrigsministeren agter at opfylde det punkt, der hedder: »Herudover pålægges det regeringen at arbejde for en international aftale, herunder mellem NATO og Warszawa-pagten, om nej til førstegangsbrug af kernevåben af enhver art.« Hvordan agter udenrigsministeren og regeringen at arbejde for opfyldelse af dette pålæg? Det synes jeg det er vigtigt at få afklaret, inden man går til afstemning.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg kan svare hr. Gert Petersen, at skulle dagsordenen blive vedtaget, så er det selvsagt et spørgsmål, vi indgående vil drøfte med dem, der har stillet dagsordensforslaget.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Det er da vist en ny forfatningsskik, at det, folketetinget vedtager, skal udmøntes i specialdrøftelser mellem dem, der har stemt for, og en regering, som ikke engang har stemt for. Det er vist en ny skik. Det er folketetinget, der vedtager et og andet, og så har folketetinget – jeg siger: hele folketetinget – krav på at vide, hvordan regeringen agter at bringe denne vedtagelse til udførelse. Det kunne være, at regeringen kom med et sådant svar, at også SF ville stemme for dagsordenen. – Det opfattes åbenbart som en vittighed. Jeg synes, at det andet er helt uanstændigt.

Jeg rejser spørgsmålet, fordi det er en kendt sag, at både USAs præsident og NATO i deres hidtidige holdning er gået imod en aftale med Warszawa-pagten om nej til førstegangsbrug af kernevåben. Udenrigsministeren er nødt til at bekræfte, at det har været den amerikanske holdning, det har været NATOs holdning.

Derfor synes jeg, det er rimeligt, at man spørger, hvordan regeringen vil bringe dette pålæg til udførelse, hvis det bliver vedtaget,

og at hele folketetinget får det at vide, inden der bliver stemt, så vi andre kan tage bestik ud fra svaret.

(Kort bemærkning).

Anker Jørgensen (S):

Jeg vil gerne sige til udenrigsministeren, at den udtalelse, udenrigsministeren kom med, var en særdeles positiv udtalelse.

Man kan naturligvis diskutere, om det er parlamentarisk helt rigtigt, at en regering taler med et parti, der sammen med andre udgør et flertal, når regeringen ikke selv stemmer for denne dagsorden. Udenrigsministeren og dermed regeringen bevæger sig nu stærkt over mod de synspunkter, som socialdemokratiet igen og igen og igen har givet udtryk for, og som vi i denne debat har samlet i en dagsorden, hvor alle de væsentlige punkter er med. Udenrigsministeren og dermed regeringen giver tilsagn om at ville drøfte meget seriøst, hvordan man kan fremme de tanker med socialdemokratiet. Jeg er naturligvis tilhænger af, at det bliver en drøftelse med folketetinget så bredt som overhovedet muligt. Det er et klart udtryk for, at regeringen er på vej til accept af den socialdemokratiske holdning, og det kan jeg kun være tilfreds med.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Ja, det ene spørgsmål afføder jo det næste. Nu er jeg nødt til at spørge udenrigsministeren, for at vi kan få klarhed over det her: er udenrigsministerens udtalelser et udtryk for, at regeringen bevæger sig stærkt henimod den opfattelse, at den skal arbejde for en international aftale, herunder mellem NATO og Warszawa-pagten, om nej til førstegangsbrug af kernevåben af enhver art? Bevæger regeringen sig stærkt henimod den opfattelse, hr. udenrigsminister? Det synes jeg at vi skal have at vide. Det vil også interessere dem i Washington. Det vil interessere dem i Moskva. Det vil interessere overalt i verden, hvis Danmarks regering bevæger sig stærkt henimod det standpunkt. Er det rigtigt, hr. udenrigsminister?

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

[Albrechtsen]

Jeg bliver nødt til at komme med en bemærkning til hr. Anker Jørgensens generelle udtalelser om, hvem der har bevæget sig i den her sag. Jeg synes, at vi bliver nødt til at fastholde, hvad det egentlig er, der er ved at ske. Jeg har ikke bemærket, at den borgerlige regering eller de borgerlige partier, bortset fra det ene punkt, som hr. Gert Petersen var inde på for et øjeblik siden, har rokket sig en tomme, men jeg har bemærket, at de borgerlige partier og regeringen formentlig vil undlade at stemme til en socialdemokratisk dagsorden.

Hr. Anker Jørgensens beskrivelse af, hvem der har rykket sig hvorhen, er efter min opfattelse forkert. Det er socialdemokratiet – sådan ser det beklageligvis ud til at det vil gå i denne debat – der har rykket sig et skridt tilbage mod den politik, som socialdemokratiet tidligere delte med de borgerlige i atomraketspørgsmålet osv. Jeg synes, at det er nødvendigt, når hr. Anker Jørgensen udtrykker det på den måde, at sige det, men jeg kan ikke skjule, at det er meget skuffende for mig at måtte gå op og præcisere dette forhold.

Formanden:

Så går vi til anden runde.

Lasse Budtz (S):

Hr. Ole Bernt Henriksen stillede mig et konkret spørgsmål, som gik ud på, om man i andet at-punkt, hvori vi foreslår, at man skal støtte et opstillingsstop for mellemdistance- og kortdistanceraketter, således at der kan skabes et bedre grundlag for forhandlinger, tænker både på Øst og Vest. Jeg kan sige til hr. Ole Bernt Henriksen, at det er både Øst og Vest.

Må jeg også sige, at hr. Ole Bernt Henriksen havde en stemmeføring, som var venlig og forstående, om jeg så må sige, over for socialdemokratiets sikkerhedspolitik, som den er udtrykt i denne dagsorden. Det blev senere i debatten understreget af udenrigsministeren, og det ligesom bider sig selv i halen. Det er vi glade for af den simple grund, at vi selv mener – hvilket også er en bemærkning til VS' repræsentant, hr. Albrechtsen – at dagsordenen er en klar fortsættelse og styrkelse af den sikkerhedspolitik, som tidligere er kommet til udtryk i de socialde-

mokratiske dagsordener det sidste par år, og som, hvis jeg husker rigtigt, alle er blevet vedtaget.

Så vil jeg gerne rette et par bemærkninger til partiet venstres nye sikkerhedspolitiske ordfører, hr. Ivar Hansen.

NATO er jo bygget på samarbejde, og samarbejdet er ikke bare en one-way street, som de siger på amerikansk. Det er noget, der går begge veje. Det er et samarbejde mellem suveræne stater, og suveræne stater har, som den kristeligt-demokratiske hollandske forsvarsminister har udtrykt det meget klart, og som jeg citerede, selvfølgelig ret til at tage selvstændig stilling til alle disse meget alvorlige sikkerhedspolitiske problemer. Vi hjælper ingen ved blot at stå ret og derefter bukke for det, der bliver sagt til os. Vi må naturligvis forklare og fortælle, hvad vi mener, især hvad et folketingsflertal mener.

Jeg vil da godt sige, at hvis hr. Ivar Hansen fortsætter som sikkerhedspolitisk ordfører, så er det måske meget praktisk, at hr. Ivar Hansen er lidt mere inde i stoffet. Der ved vil han vide, at socialdemokratiet ikke på noget tidspunkt har foreslået, at Danmark skulle være neutralt eller bevæge sig mod en neutralitet.

Når jeg nu er ved at give gode råd til en ny kollega, så vil jeg også gerne oplyse, at USAs påståede nye observation, om jeg så må sige, mod Stillehavslandene faktisk ikke har noget som helst at gøre med udviklingen i dansk sikkerhedspolitik. Det kan da være meget rart at vide, når man vil beskæftige sig med sikkerhedspolitik.

Så kommer vi til det lange indlæg fra hr. Pelle Voigt. Jeg er ikke et sekund i tvivl om, at man kan fastslå, at det socialdemokratiske dagsordensforslag er et udtryk for, at vi afviser fortsat oprustning. Men jeg erkender selvfølgelig, at vores dagsorden klart er skrevet ud fra den forudsætning, at vi mener, at Danmark skal forblive i NATO.

Men ærlig talt, jeg kan ikke se, at der er særlig stor forskel på de to dagsordener. Måske er det kun et enkelt ord, som ændrer indholdet lidt, og det er ordet »samt«, hvis jeg husker rigtigt. Det er faktisk det eneste, der adskiller de to dagsordener. Jeg synes, at det er ganske interessant også at gøre opmærksom på og tænke over, at hr. Pelle Voigt og hr. Albrechtsen pålægger regeringen i NATO at arbejde for osv., nøjagtig som vi gør. Så

[Lasse Budtz]

forskellen er altså ikke voldsom stor, det tror jeg enhver vil indrømme, hvis man tænker sig lidt nærmere om.

Jeg vil gerne sige, at efter vores opfattelse indebærer forstærkningsaftalerne ikke, at Danmark automatisk får a-våben i det øjeblik, vi beder om hjælp. I hvert fald er det en kendsgerning, at en socialdemokratisk regering vil afvise et sådant tilbud. Det har den forhenværende statsminister, partiformand hr. Anker Jørgensen, fremhævet ved adskillige lejligheder.

Foranlediget af de øvrige spørgsmål vil jeg gerne sige, at en nordisk zone selvfølgelig først og fremmest skal forhandles mellem de nordiske lande, og hvis de nordiske lande kan blive enige, så går man videre. Derefter skal man forhandle med supermagterne om de mulige garantier, disse supermagter kan afgive. Vi mener faktisk, at det vil være rimeligt at forhandle med supermagterne og med NATO, da vi nu engang er medlemmer af NATO og vi ønsker at forblive i NATO. Det kan jo ikke komme bag på SF, for SF siger i virkeligheden det samme, nemlig at regeringen skal arbejde i NATO for Danmarks atomvåbenfrihed. Så stadig væk: springet er meget lille.

Men det er klart, at vores medlemskab ikke kan hindre, at et folketingsflertal beslutter sig for, at Danmark tager selvstændige initiativer. Jeg kan da ikke stå her og afvise, at det vil være umuligt at oprette en nordisk zone isoleret. Det kan jeg ikke afvise muligheden af, bestemt ikke, og i hvert fald skal hele spørgsmålet endevendes.

Jeg vil i øvrigt mene, at kunne en nordisk zone oprettes alene, ville det sætte så meget i gang, at det ville være utrolig værdifuldt. En hvilken som helst atomvåbenfri zoneordning i Norden vil naturligvis øjeblikkeligt ændre NATOs strategi i området. Dér tror jeg også at vi i virkeligheden er fuldstændig enige. Men vi må starte realitetsforhandlingerne på regeringsniveau.

Hvis hr. Pelle Voigt og SF i almindelighed mener, at det er vores opfattelse, at vi skal vente, til hele Europa kan blive kernevåbenfrit, så vil jeg gerne sige, at det ikke er socialdemokratiets tanke - afgjort ikke. Vi ser f.eks., hvad vi har fremhævet talrige gange, meget, meget gerne en nordisk zone forbundet til en Balkanzone ved hjælp af Palme-kommissionens korridor ned igennem Euro-

pa. Vi ville anse det for en fremragende udvikling, hvis noget sådant kunne ske.

Jeg synes i øvrigt, at i samme øjeblik realitetsforhandlinger på disse planer går i gang, så må man i den europæiske sammenhæng respektere, at Danmark ønsker at forblive atomvåbenfrit, som Danmark er det for øjeblikket.

For os er denne dagsorden altså klart en styrkelse af vores holdning i november, og jeg har gjort opmærksom på, at vi ikke kan se, at der er så stor forskel. Vi bøjer os naturligvis for dette synspunkt fra SFs og VS' side, men vi må fastholde vores egen dagsorden, fordi vi mener, at den mere selvfølgelig fastslår Danmarks tilhørsforhold til NATO, som vi mener vi skal bevare.

Vi mener også, at ved at formulere det, som vi netop har gjort, får vi større sikkerhed for atomvåbenfrihed i krigstid, at vi altså kan opnå atomvåbenfrihed ved hjælp af zonen etablering. Det er en speciel garanti.

I anledning af den interessante forelæsning, vi fik her sidst på debatten fra et færøsk udgangspunkt, vil jeg lige gøre opmærksom på, at den allerførste, som kom med ideen, var nu altså den svenske udenrigsminister Östen Undén, men det er bare en detalje.

Jeg må slutte af med at henvise til, hvad hr. Anker Jørgensen sagde: regeringen må naturligvis, ifald dagsordenen vedtages, arbejde for gennemførelsen af det, der står i denne dagsorden. Jeg tror, det er rigtigt at fastslå, at vi selvfølgelig gerne vil samarbejde med regeringen om at få vores egen politik gennemført, men det er klart, at det må ske i relation til resten af folketinget.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Man kunne et øjeblik næsten genvinde optimismen ved at høre på hr. Lasse Budtz' bemærkninger om, hvad der er forskellen mellem det af hr. Lasse Budtz fremsatte forslag til motiveret dagsorden og det af SF og VS fremsatte forslag. Det var ønskeligt, hvis det var rigtigt, at der er så lille en forskel, men jeg kan måske få det yderligere belyst ved at stille to spørgsmål til hr. Lasse Budtz.

Hvis nu denne konstruktion, som jeg altså fortsat vil tillade mig at betegne som en syltekrukke, rent faktisk viser sig at være en syltekrukke, hvornår vil man så fravige den-

[Albrechtsen]

ne konstruktion og så alligevel sige: nu kan vi ikke vente længere på, at der bliver etableret det ene eller det andet? Nu kan vi ikke længere vente på, at USA skal garantere en zone. Nu må det sikres, at Danmark bliver atomvåbenfrit. Jeg håber, hr. Lasse Budtz kan løfte sløret for, hvor langt det tidsperspektiv i realiteten er, der ligger i denne sag. Efter min mening må og skal det være kort. Det er det ene spørgsmål.

Det andet spørgsmål, som hr. Lasse Budtz bør besvare, er: hvem skal bestemme, om Danmark skal være atomvåbenfrit, om Danmarks atomvåbenfrihed skal sikres ubetinget? Skal USA, som det er indbygget i dette dagsordensforslag, have vetoret? Det må vi have afklaret.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

To korte svar på de to spørgsmål.

Det er klart, at vi ikke kan binde os til noget tidsforløb på dette tidspunkt, men vi må uophørligt i gang med forhandlingerne med de øvrige nordiske lande på realitetsbasis, og af dem må det afhænge, hvornår beslutningerne træffes. Vi kan jo ikke stå og tale om rent hypotetiske muligheder, før der er gang i forhandlingerne.

Så var der det andet spørgsmål: hvem bestemmer, hvornår der skal ske hvad? Det gør så ubetinget dette folketing, ingen som helst andre. Det er klart, at det er folketetinget, der bestemmer dansk sikkerhedspolitik og spørgsmålet om Danmarks deltagelse i en zoneordning overhovedet. Jeg er lidt forbavset over, at hr. Albrechtsen stiller spørgsmålet, for det mener jeg han har gjort før, eller i hvert fald et andet medlem af folketetinget, og da kom jeg med nøjagtigt det samme svar.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Jeg vil gerne spørge socialdemokratiet: mener hr. Lasse Budtz det, han siger, eller mener hr. Lasse Budtz det, der står i dagsordenen, for de to ting er ikke identiske.

Det, hr. Lasse Budtz sagde, og den måde, hr. Lasse Budtz udlagde dagsordenen på, var, synes jeg, meget rimelig og meget fornuftig, men det er ikke det, der står i denne dagsorden. I denne dagsorden er betingelser-

ne kædet sammen, nemlig at Danmark først kan blive atomvåbenfrit, når det er sket i alle disse mange sammenhænge, når alle disse betingelser er opfyldt. Gælder disse betingelser, eller gælder de ikke? Er det sådan, at der er tale om tre led, der ikke hænger sammen, eller er der tale om ét led, som skal ses i en sammenhæng? Det synes jeg vi må have et klart svar på.

Ivar Hansen (V):

Hr. Lasse Budtz var så venlig at gøre mig opmærksom på, hvad jo sandt er, at NATO-samarbejdet beror på et samarbejde mellem suveræne stater. Ja selvfølgelig, hr. Lasse Budtz. Noget af det, jeg beklagede i mit indlæg, var, at socialdemokratiet og socialdemokratiets forskellige talsmænd i denne sag i de seneste år i nogle tilfælde har givet anledning til tvivl om, hvorvidt vi fra dansk side fortsat var parat til at yde et sådant bidrag til det fælles samarbejde i NATO, at vi fortsat kan regne med, at denne forsvarsunion har en sådan styrke, at medlemslandene også ud i en lidt længere fremtid fortsat kan bestå som suveræne stater i disse ords egentligste forstand. Hvis hr. Lasse Budtz og jeg er enige om, at det er grundlaget for vort sikkerhedspolitisk samarbejde, så kan vi måske komme til en bedre forståelse.

Jeg er helt klar over, at socialdemokratiet ikke på noget tidspunkt har stillet forslag om – det skyldes såmænd hverken uvidenhed, eller at jeg ikke har læst forhistorien til det emne, vi debatterer her i aften – at vi skulle være neutrale, at vi skulle melde os ud af NATO. Når hr. Lasse Budtz lidt irriteret gør nogle bemærkninger om den sag, skyldes det måske lidt dårlig samvittighed over, at vi, og jeg også som ordfører i dag, men også ved tidligere lejligheder, har fundet anledning til at stille spørgsmål til socialdemokratiet om, hvor man ønsker at bevæge sig hen sikkerhedspolitisk for Danmarks vedkommende. Jeg beklager, at vi har haft grund til at stille sådanne spørgsmål, men det har vi altså.

Vi kan helt tilslutte os det, udenrigsministeren har sagt på regeringens vegne med hensyn til holdningen til den socialdemokratiske dagsorden. Jeg skal selvfølgelig ikke byde hr. Lasse Budtz velkommen som ny ordfører i sikkerhedspolitikken, men jeg vil da godt sige her i denne aften, at vi tillæ-

[Ivar Hansen]

der os at tolke en væsentlig del af indholdet af denne dagsorden som udtryk for, som også udenrigsministeren har antydnet det, at der er tegn i sol og måne på, at socialdemokratiet er på vej tilbage til det brede sikkerhedspolitiske samarbejde, som jeg i mit første indlæg sagde at vi har kunnet glæde os over i en menneskealder. Og hvis det er tilfældet, så synes jeg, at denne debat har haft et fornuftigt formål.

Pelle Voigt (SF):

Jeg vil gerne sige til hr. Lasse Budtz om det meget fyldige svar, hr. Lasse Budtz gav mig, at jeg synes egentlig, at det var et overordentlig positivt svar.

Jeg mener, at hr. Lasse Budtz' fortolkning af det, der står i den socialdemokratiske dagsorden, er ret så uforenligt med den begejstring, regeringspartierne lægger for dagen ved udsigten til, at den vedtages. Jeg forstår på hr. Lasse Budtz, som jeg kender som et hæderligt menneske, at socialdemokratiets mening i denne sag virkelig ligger meget, meget tæt op ad det, som er formuleret i dagsordenen fra SF og VS.

Jeg forstår også på hr. Lasse Budtz, at der faktisk kun er tale om én forskel, én forhindring i dagsordenen for at nå til enighed om dette spørgsmål, nemlig et enkelt ord. Jeg forstår yderligere på hr. Lasse Budtz, at det er en klar del af socialdemokratiets holdning til det her, at spørgsmålet om den atomvåbenfri zone – understreget – skal være et selvstændigt initiativ fra de nordiske lande, der ikke skal afvente godkendelse det ene eller det andet sted fra.

På den baggrund synes jeg at det ville være skade, hvis vi på grund af forskellige fortolkninger af den socialdemokratiske dagsorden og på grund af den fortolkning, som vi ved regeringen vil anlægge af den socialdemokratiske dagsorden, skal stemme hver for sig i denne sag, at SF og VS skal undlade at stemme, og at den socialdemokratiske dagsorden vedtages med socialdemokratiets stemmer alene.

Jeg skal derfor opfordre socialdemokratiet til at indgå i en dialog om dette spørgsmål, få løst dette problem, så der kan fremlægges en fælles dagsorden, så den enighed, som hr. Lasse Budtz heroppefra så klart gav udtryk

for, kommer til udtryk i en dagsorden, hvor disse misforståelser er ryddet af vejen.

For at det praktisk kan lade sig gøre, skal jeg anmode formanden om at udsætte mødet her i folketingsalen i 20 minutter.

Formanden:

Jeg skal traditionen tro imødekomme en sådan anmodning fra et parti i tinget, og jeg skal derfor afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 22.10.

Mødet udsat kl. 21.52

Mødet genoptaget kl. 22.10

Forhandlingen genoptoges.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Jeg vil gerne meddele, at det er vores meget stærke opfattelse – og det vil ikke blive modsagt af nogen her i folketingsalen – at den fortolkning af den socialdemokratiske dagsorden, som hr. Lasse Budtz for et øjeblik siden gav heroppe fra talerstolen, er den autoritative fortolkning; det er sådan, socialdemokratiet mener at dagsordenen skal forstås, og sådan de, som stemmer for denne dagsorden, mener, at dagsordenen skal forstås. Hvis ingen ønsker at modsige det synspunkt, vil socialistisk folkeparti på baggrund af den af hr. Lasse Budtz givne fortolkning stemme for den socialdemokratiske dagsorden.

Stinus (RV):

En af de værste udtalelser, jeg har hørt i denne debat, kom fra hr. Nør Christensen, som sikkert meget ærligt faktisk sagde, at de rige vestlige lande må have militær overlegenhed for at sikre fred. Tror hr. Nør Christensen virkelig, at det er muligt at få forhandlinger i gang på de betingelser? Desværre er der noget, som tyder på, at USA er enig med hr. Nør Christensen – eller måske snarere omvendt – men det skal i hvert fald ikke være NATO's politik.

Jeg vil gerne sige lidt om de to dagsordensforslag. Jeg har da lyttet med interesse til det, hr. Pelle Voigt lige har sagt heroppefra, men er nu ikke så overbevist som hr. Pelle Voigt. Jeg må i hvert fald konstatere, at

[Stinus]

det socialdemokratiske forslag til dagsorden, uanset hvad der er blevet sagt af hr. Lasse Budtz, ikke klart fastslår det, som mange socialdemokrater ellers har givet udtryk for uden for folketingsalen, nemlig at Danmark under ingen omstændigheder ønsker atomvåben på dansk jord, hverken i freds-, krise- eller krigstid. I dagsordenen er dette krav reduceret til, at der skal arbejdes på, at Danmark forbliver atomvåbenfrit, ved at fremme planerne om at gøre Norden til en atomvåbenfri zone. Hr. Lasse Budtz kom med nogle ord om, at forskellen bare lå i det lille ord »samt« i stedet for »ved at«. Jeg må altså sige, at for os er dette ganske afgørende. Der tilføjes endda i den socialdemokratiske dagsorden: »i en større europæisk sammenhæng«. I Berlinske Tidende fra den 30. april i år siger hr. Anker Jørgensen:

»Allerede på socialdemokratiets årsmøde i 1981 vedtog vi en udtalelse, der siger, at vi ikke ønsker atomvåben på dansk jord kort og godt. Det indebærer, at vi heller ikke ønsker det i krigstid.«

»Kort og godt« sagde hr. Anker Jørgensen. Er der én ting, man kan sige om det socialdemokratiske dagsordensforslag, så er det, at det hverken er godt eller kort. Det er ikke alene en lang dagsorden – den er for lang – men det er også en dagsorden, hvor det, der skulle siges, er pakket så meget ind, at de store mål, som vi går ind for, og som andre partier her har givet udtryk for at de går ind for, ikke er til at få øje på, uanset hvad hr. Lasse Budtz siger.

Det er de i SFs og VS' dagsordensforslag, som det radikale venstre har langt mere sympati for, selv om det også er langt. Det er et dagsordensforslag, som vi ville kunne stemme for uden tøven. Vi vil også kunne stemme for det socialdemokratiske forslag, hvis det skulle blive aktuelt, men vi kommer til at gøre det med en flov smag i munden på socialdemokratiets vegne, og det beklager jeg.

Arentoft (FP):

Jeg giver udenrigsministeren ret. Der er faktisk ikke meget at tilføje i denne debat. Nu er der startet lidt mere dagsordenssjov, men det giver ingen vanskeligheder for os, for vi har meddelt, at vi stemmer nej til dem begge to.

Jeg lyttede meget spændt til hr. Lasse Budtz, hvor han svarede de forskellige ordførere, og dér randt der mig et ordsprog fra Bibelen i hu: »Hvi ser du skæven, som er i din broders øje, men bjælken i dit eget bliver du ikke var?« Jeg fornemmede nemlig en vis irritation hos hr. Lasse Budtz, da han skulle svare hr. Ole Bernt Henriksen, der var i samtale med sin gruppeformand. Hr. Lasse Budtz blev ved med at nævne navnet Ole Bernt Henriksen flere gange. Da jeg stillede et spørgsmål i mit første indlæg til hr. Lasse Budtz, var han også i samtale med nogle naboer og fuldstændig uinteresset i, hvad jeg spurgte om, og med vanlig arrogance undlod hr. Lasse Budtz ganske at svare på mit spørgsmål. Derfor vil jeg gerne gentage det. Så håber jeg, hr. Lasse Budtz – nå, nu vågner han – vil overveje at være mindre arrogant og alligevel indflette et svar, hvis han senere kommer herop. Jeg spurgte efter at have citeret fra Politiken fra Flora Lewis' interview, hvor hun stiller spørgsmålet: Har Danmark et bedre forslag til, hvordan de europæiske lande skal forsvares? For at udbyde det vil jeg godt lige citere et stykke fra Politiken fra i lørdags:

»Det første oplagte spørgsmål er, om Danmark har et bedre forslag til, hvordan de vesteuropæiske lande skal forsvares. For hvad går den politik, som landets egen regering har godkendt, egentlig ud på?« – Danmarks »egen regering« var den socialdemokratiske regering i 1979 – »Hvad vil Danmark gøre for at forsvare sig mod det massive missilarsenal, som Sovjetunionen har opbygget støt og roligt gennem mere end 5 år, og som de fortsætter udbygningen af uden afbrydelse?

Det almindelige svar var, at Danmark ønsker at undgå krig – som om de andre lande ikke gør det. Eller det gik ud på, at Danmark ikke opfattede de sovjetiske missiler som en reel trussel – som om de øvrige lande var ligeglade eller tossede nok til at føle sig tryggede som bombemål uden mulighed for at svare igen fra deres eget territorium.«

Spørgsmålet lyder altså: har Danmark et bedre forslag til, hvordan de europæiske lande skal forsvares? Jeg venter spændt på svar fra hr. Lasse Budtz.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Hr. Stinus fremkom i sit indlæg med en analyse af teksten, som fremgår af det socialdemokratiske dagsordensforslag, og en analyse af de bemærkninger, som hr. Lasse Budtz fremkom med i den anledning. Jeg må sige, at VS er ganske og aldeles enig med hr. Stinus i den analyse.

Det er korrekt, at hr. Lasse Budtz i sine bemærkninger fremkom med antydninger, som kunne fortolkes i en mere positiv retning, end den umiddelbare tekst i dagsordensforslaget giver udtryk for, men det er immerhen således, at hr. Lasse Budtz' bemærkninger efter min opfattelse ikke kan siges fuldstændig at have klargjort de to spørgsmål, som jeg for kort tid siden før pausen rejste over for hr. Lasse Budtz.

Det er derfor med beklagelse, jeg må meddele, at VS ikke kan have en flov smag i munden og derfor ser sig nødsaget til at undlade at stemme til den socialdemokratiske dagsorden.

Der kan naturligvis stadig fra hr. Lasse Budtz' side fremkomme så præcise og så klare formuleringer, at vi endnu en gang må overveje sagen, men hr. Lasse Budtz har jo over for mig tilkendegivet, at der næppe vil blive tale om noget sådant. Jeg kan håbe det stadig væk.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg vil godt lige sige til hr. Albrechtsen vedrørende hr. Stinus' flove smag, at det var ikke i hr. Stinus' mund, det var i socialdemokratiets, og jeg vil erklære mig enig med hr. Stinus – i hvert fald hvad nogle socialdemokrater angår, givetvis ikke alle. Jeg synes, at udgangen her har medført, at det, som kunne være blevet en afslutning på den sikkerhedspolitiske debat, en forsoning mellem kritikerne eller en meget, meget væsentlig del af kritikerne og regeringen og dens atomoprustningspolitik, nu er blevet til en station på vejen. Det kan vi takke hr. Lasse Budtz for med den udlægning, som han kom med af den socialdemokratiske dagsorden, en udlægning, som jeg lyttede meget nøje til, som jeg ikke synes helt svarer til ordlyden, men som jeg nu må opfatte som den autoritative fortolkning af denne dagsorden. Derved er der ikke den store forskel mellem den af SF og

VS foreslåede dagsorden og den af socialdemokratiet foreslåede, idet jeg dog naturligvis stadig væk vil fastholde, at vores er den bedste. Skulle den komme til afstemning, vil vi naturligvis stemme for den, men det gør den jo af naturlige grunde ikke. Netop derfor og for at sikre denne udgang på debatten anser vi det i SF for vigtigt – og jeg forstår, man også gør det i det radikale venstre – at vi støtter den socialdemokratiske dagsorden med de punkter, som den indeholder, med den udlægning, vi har fået.

Det er vigtigt for at understrege, at der fortsat, når det drejer sig om atomoprustning – jeg siger ikke, når det drejer sig om NATO, jeg skal ikke drille nogen unødigt – findes et andet flertal i dette folketing end det mindretal, som regeringspartierne repræsenterer. Det vil blive understreget igen ved denne afstemning. Det er jeg tilfreds med.

Albrechtsen (VS):

Jeg må erklære mig meget enig med hr. Gert Petersen i den betragtning, at dette ikke på nogen måde må blive eller kunne betragtes som en afslutning på dette her. Det må og skal være en station på vejen. Efter VS' opfattelse ikke nogen særlig god station i forhold til, hvor vi stod før denne her debat, men i hvert fald på den måde, at de antydninger og bemærkninger, som hr. Lasse Budtz er kommet med, kan give håb om, at vi snarest muligt kan komme videre i processen og komme over det efter min opfattelse tilbageskridt, som vi har oplevet i dag med hensyn til spørgsmålet om atomvåbenfriheden.

Vi må så gå ud fra og håbe på, at hr. Lasse Budtz' bemærkninger – uanset at det næppe er den fortolkning, som vil blive brugt af og lagt til grund for regeringen – kan give anledning til, at vi snarest muligt kan komme videre. Det er jo ingen hemmelighed, at mange socialdemokrater rundt omkring, f.eks. på påskemarcherne fru Jytte Hilden, ganske klart og utvetydigt gav udtryk for deres støtte til, at Danmark skal være atomvåbenfrit under alle omstændigheder. Det kan blive det synspunkt, som må og skal blive besluttet inden alt for længe i dette folketing. Det vil VS fortsat arbejde på, og vi håber også fortsat, at det flertal, som har været, og som skal bevares omkring den danske atomvåbenpoli-

[Albrechtsen]

tik, vil kunne videreudvikles, at det vil kunne bruges fortsat. Det håber vi på, det vil vi arbejde for herinde i salen, og det vil vi arbejde for uden for denne sal, hvor den bevægelse, som er der, og som vokser, og som skal til for at presse det her videre, gud ske lov er i god gænge.

Hermed sluttede forhandlingen.

Formanden:

Jeg skal som tidligere meddelt udsætte afstemningen om de fremsatte dagsordensforslag til i morgen.

Den næste sag på dagsordenen var:

15) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 102:

Forslag til folketingsbeslutning om oprettelse af et fællesnordisk arbejdsudvalg til afklaring af de parlamentariske muligheder for at gøre Norden til en atomvåbenfri zone.

Af Pelle Voigt (SF) m.fl.

(Fremsat 30/3 84).

Forslaget sættes til forhandling.

Forhandling

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Da forslaget drejer sig om et rent folketingsinitiativ, ikke et regeringsinitiativ, finder jeg det ikke rigtigt, at regeringen ytrer sig i dette spørgsmål.

Lasse Budtz (S):

Formandens præsentation af forslaget har jo helt klargjort, hvad det drejer sig om, så det behøver jeg ikke at gentage. Vi mener, at det først og fremmest må være regeringerne, som tager initiativet, forhåbentlig inspireret af parlamenterne.

Jeg må indrømme, at selve forslaget, som jeg tidligere har haft lejlighed til at drøfte med repræsentanter for SF, tror jeg ikke kan gennemføres. Jeg tror ikke, at det norske parlament for øjeblikket vil være med. Til gengæld er jeg næsten overbevist om, at det norske parlament gerne vil være med efter et norsk stortingsvalg. Princippet har vi ikke noget imod. Vi synes kun, det er godt, at

nordiske politikere sætter sig ned og drøfter denne idé eller plan, som en nordisk atomvåbenfri zone er.

Vi tror ikke, at dette forslag kan gennemføres, men vi har selvfølgelig ikke noget imod at realitetsbehandle det i udvalget.

Fischer (KF):

Vi har netop afviklet debatten om et stort udenrigspolitisk emne, og dér har vi fået beskrevet mulighederne for Norden som atomvåbenfri zone på forskellig led.

Vi mener, at SFs forslag er overflødigt. Der er i forvejen en god kontakt mellem de nordiske lande. Vi kender hinandens synspunkter, og der er ingen grund til at tro, at en sådan utraditionel arbejdsgruppe skulle bidrage til større enighed. De nordiske lande har som bekendt forskelligartet international placering og politiske handlemuligheder. Det forhold er gensidigt respekteret og har i meget lang tid betydet stabilitet i det nordiske område. Det er et forhold, man skal værne om, det indbyder ikke til letsindigheder. Der er heller ikke i det nordiske tradition for, at samarbejde omfatter sikkerhedspolitiske spørgsmål, og da vi på forhånd ved, at der ikke er enighed om dette emne de nordiske lande imellem, – hverken landene imellem eller internt i de nordiske lande – er en sådan arbejdsgruppe, også set i forhold til det gode nordiske samarbejde, ikke nogen god idé.

Mere konkret kan det noteres, at Norge er imod, og at der i Sverige, hvis holdning hidtil har været positiv, men kompliceret, er et udredningsarbejde i gang i erkendelse af, at man i Sverige ikke er så afklaret omkring det emne som f.eks. i Danmark, så også i en tidsmæssig sammenhæng er forslaget dårligt.

Vi afviser forslaget.

Sønderby (V):

Det forslag, som SF har fremsat, vil venstre afvise. Vi gør det, fordi Norden ikke er en sikkerhedspolitisk enhed. Vi har altid på det sikkerhedspolitiske område været splittede. Vi har valgt hver vore sikkerhedspolitiske fællesskaber. Sikkerhedspolitik kan heller ikke drøftes i Nordisk Råd, der har været enkelte tilløb til det, men det er blevet afvist hver gang, og vi mener heller ikke i venstre, at det hører hjemme dér.

16) Første behandling af lovforslag nr. L 160:

Forslag til lov om rentebidrag til vedvarende energianlæg m.v. finansieret med indeksslån.

Af Lone Dybkjær (RV) m.fl.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Medlemmer af folketinget Pia Kjærsgaard (FP), Arentoft (FP), Dohrmann (FP), Ove Jensen (FP) og Poulsgaard (FP) har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om borteblevne.

(Lovforslag nr. L 179).

Medlemmer af folketinget Ritt Bjerregaard (S), J. K. Hansen (S), Jytte Hilden (S), Erling Jensen (S), Ivar Nørgaard (S), Erling Olsen (S), Tastesen (S) og Taanquist (S) har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om etablering af et hybridnet.

(Beslutningsforslag nr. B 119).

Skriftlig fremsættelse af forslag:

Pia Kjærsgaard (FP):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om borteblevne.

(Lovforslag nr. L 179).

Jeg skal i øvrigt henvise til lovforslagets tekst og de bemærkninger, der ledsager det.

Ritt Bjerregaard (S):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om etablering af et hybridnet.

(Beslutningsforslag nr. B 119).

Ved fremsættelse af forslag til folketingsbeslutning om etablering af et hybridnet ønsker socialdemokratiet at sikre, at debatten og beslutningen om dette vigtige spørgsmål finder sted i folketinget. Som det er fremgået

af den hidtidige debat, er der en række usikre punkter og perspektiver, der må undersøges nærmere og debatteres politisk. Det gælder også de samfundsmæssige og kulturelle forandringer, der vil blive.

I socialdemokratiet lægger vi vægt på de erhvervspolitiske aspekter i etableringen af hybridnettet. Dansk industri og forskning, som er med i forreste linje i lysleder- og informationsteknologien, får mulighed for at bevare og befæste dette forspring og med basis i hjemmemarkedet opnå en stigende eksport af disse systemer. Herudover kan tilføjes, at når integrationen mellem telebåndtjenester og andre bredbåndstjenester bliver en realitet i Danmark, er dette i princippet et yderligere salgsargument for samlede systemer.

I socialdemokratiet lægger vi også vægt på, at det alene er P & T-delen, der forudsætter offentlige bevillinger, dvs. ca. 260 mill. kr., mens de resterende ca. 5 mia. kr. skal dækkes af de koncessionerede selskaber og private antenneforeninger. Det betyder, at andre påtrængende investeringsopgaver kan løses i samme periode.

Den første sag på dagsordenen var:

1) Fortsættelse af forespørgsel nr. F 12 [afstemning]:

Forespørgsel til udenrigsministeren [om mulighederne for at få genoptaget forhandlinger om de europæiske mellemdistanceraketter og om regeringens undersøgelse af mulighederne for at få oprettet en atomvåbenfri zone i Norden].

Af Lasse Budtz (S) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 14/3 84. Fremme af forespørgslen vedtaget 20/3 84. Første del af forespørgslen (forhandlingen) foretaget 2/5 84. Forslag om motiveret dagsorden fremsat 2/5 84 af Lasse Budtz (S), forslag om motiveret dagsorden fremsat 2/5 84 af Pelle Voigt (SF) og Albrechtsen (VS)).

Formanden:

Forhandlingen blev sluttet, og vi går til afstemning.

Afstemning

Forslaget om motiveret dagsorden af Lasse Budtz (S) (se forrige møde)

vedtoges med 73 stemmer mod 6 (FP og FD); 67 (KF, V, CD, VS og KrF) stemte hverken for eller imod.

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden af Pelle Voigt (SF) og Albrechtsen (VS) (se forrige møde).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Tredje behandling af lovforslag nr. L 20:

Forslag til lov om ændring af lov om socialforskningsinstituttet. (Ændring af ledelsesstrukturen).

(Fremsat 7/2 84. Første behandling 15/2 84. Betænkning 5/4 84. Anden behandling 12/4 84).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges med 76 stemmer mod 67 (S, SF og VS).

Formanden:

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Anden (sidste) behandling af beslutningsforslag nr. B 49:

Forslag til folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af aftalen om oprettelse af en Europafond.

(Fremsat 7/3 84. Første behandling 16/3 84. Betænkning 26/4 84).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Forslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Gade (SF):

I udvalgsarbejdet er det blevet klargjort, at Europafonden skal finansieres over EFs budget gennem forordninger – i kraft af artikel 235 – og det viser, at Europafonden i konstruktionen her er tæt sammenfiltret med EF-samarbejdet. Jeg skal også fremhæve, at formålet med Europafonden jo er at skabe større forståelse for europæisk integration og at præsentere Fællesskabets såkaldte identitet.

Det, vi nu gør klar til, er altså en ratifikation af denne fond.

I SF er vi imod alt kulturpolitisk og uddannelsespolitisk samarbejde gennem EF, og denne fond er et klart kulturpolitisk samarbejde.

Derfor forstår jeg godt, at centrum-demokraterne, som er tilhængere af integrationen, unionen og alle kampagnerne og altså åbenbart også af de EF-finansierede kampagner for en øget integration, stemmer for. Jeg forstår måske også, at udenrigsministeren stemmer for. I hvert fald er der en del af udenrigsministerens partis repræsentanter i EF-Parlamentet, som har stemt for Spinelliplanen.

Alligevel vil jeg for klarheds skyld – for at vide, hvad det er, vi om lidt stemmer om – gerne have udenrigsministeren til at forklare, hvad udenrigsministeren mener der ligger i begrebet Fællesskabets identitet. Det er det, der er det vigtige her. Det er det, der skal oplyses om: EFs identitet.

Så vil jeg spørge – for det er nok den største overraskelse – socialdemokraterne, hvad deres begrundelse er for at ratificere denne traktat. Jeg har forstået af det socialdemokratiske valgoplæg til EF-valget om ikke så lang tid, at kulturpolitik ikke skal inddrages under EFs område. Men nu har vi set i svarene fra udenrigsministeren på udvalgets spørgsmål, at det er EFs budget, der skal finansiere disse kulturpolitiske initiativer, og jeg har læst i Weekendavisen den 10. juni 1983 hr. Lasse Budtz' udtalelse om, at Europafonden var højest forstyrrende, og at Den europæiske integration var noget, man skarpt tog afstand fra.